STALIŠČA ŽENSK IN MOŠKIH DO ENAKOSTI SPOLOV V SLOVENIJI

STALIŠČA ŽENSK IN MOŠKIH DO ENAKOSTI SPOLOV V SLOVENIJI

Izdajatelj: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti

Izvajalec: SINUS Markt- und Sozialforschung GmbH, Heidelberg & Berlin
www.sinus-institut.de
V sodelovanju z RMPLUS+ podjetje za tržne raziskave in marketing d.o.o., Maribor
www.rmplus.si

Avtorica: Heide Möller-Slawinski, Senior Research & Consulting, SINUS Markt- und Sozialforschung GmbH

Soavtor: Dr. Marc Calmbach, Director Social Research, SINUS Markt- und Sozialforschung GmbH

Leto izdaje: 2016

Elektronska izdaja

Publikacija je dostopna na spletni strani: http://www.mddsz.gov.si

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

316.346.2(497.4)(0.034.2)
342.726(497.4)(0.034.2)

MÖLLER-Slawinski, Heide
Stališča žensk in moških do enakosti spolov v Sloveniji [Elektronski vir] / [avtorica Heide Möller-Slawinski, soavtor Marc Calmbach]. - Elektronska izd. - El. knjiga. - Ljubljana : Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2016

ISBN 978-961-6471-38-1 (pdf)
1. Gl. stv. nasl. 2. Calmbach, Marc
286996480

Sektor za enake možnosti pri Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti je uspešno pridobil sredstva iz programa Finančnega mehanizma Evropskega gospodarskega prostora in Norveškega finančnega mehanizma za izvajanje projekta **Uravnotežimo odnose moči med spoloma** (2013–2016)[1]. Projektni partner je bilo KS, norveško Združenje lokalnih in regionalnih oblasti.

Cilj projekta je krepitev znanja, sposobnosti in ozaveščenosti o družbenih strukturah ter odnosih moči in vpliva, ki vplivajo na neenakosti med ženskami in moškimi ter razvoj pristopov in mehanizmov za doseganje enakosti med spoloma na različnih področjih, zlasti na področju usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja, uravnotežene zastopanosti žensk in moških na mestih odločanja v gospodarstvu in v politiki.

V tej publikaciji so povzete ključne ugotovitve kvalitativne in kvantitativne raziskave, ki jo je izvedel nemški institut SINUS po naročilu Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti Republike Slovenije.

Več informacij o projektu najdete na spletni strani: **www.mddsz.gov.si** (zavihek Delovna področja / Enake možnosti) ter na spletni strani projekta: **www.uravnotezenost.si**.

[1] Donator ni odgovoren za vsebino publikacije, ker predstavlja poglede izvajalca projekta. Projekt Uravnotežimo odnose moči med spoloma sofinancira Kraljevina Norveška v okviru Programa norveškega finančnega mehanizma 2009–14 za Slovenijo.

KAZALO

1. Uvod **6**

2. Glavne ugotovitve **7**

2.1. Poznavanje in razumevanje pojma enake možnosti žensk in moških 7

2.2. Predstave o vlogah in idealna podoba ženske in moškega 11

2.3. Načini življenja 17

2.4. Usklajevanje poklicnega in družinskega življenja 21

2.5. Vrnitev na delo po rojstvu otroka 25

2.6. Enake možnosti v poklicnem življenju 27

3. Zaključek **30**

Prek Norveškega finančnega mehanizma in EGP mehanizma Norveška prispeva k zmanjševanju družbenih in ekonomskih razlik ter krepitvi bilateralnih odnosov z državami prejemnicami v Evropi. Norveška tesno sodelujejo z Evropsko unijo prek Sporazuma o Evropskem gospodarskem prostoru (EGP).

Za obdobje 2009-14 je Norveška prispevala 1.7 milijard evrov. Sredstva so namenjena nevladnim organizacijam, raziskovalnim in akademskim institucijam ter javnemu in zasebnemu sektorju v 12 novi državah članicah, Grčiji, Portugalski in Španiji. Vzpostavljeno je bilo široko sodelovanje z norveškimi organizaciji, dejavnosti pa se izvajajo do leta 2016.

Ključna področja, ki jih program podpira, so okoljevarstvo in podnebne spremembe, raziskave in štipendije, civilna družba, zdravje in otroci, enakost spolov, pravosodje ter kulturna dediščina.

Več informacije o Programu norveškega finančnega mehanizma 2009-14 je dostopnih na spletnih straneh: **www.norwaygrants.si** in **www.norwaygrants.org**.

1. UVOD

Za oblikovanje politik in ukrepov ter določanje prioritet na področju enakosti spolov je nujno celovito razumevanje trenutnih odnosov, dojemanj in vedenja, povezanih z enakostjo spolov, kot tudi razumevanje, kako ti dejavniki prečijo različne plasti družbe. Zato je potrebno spremljanje in prepoznavanje sprememb v vedenju, odnosih in dojemanju moških in žensk v povezavi z določenimi vprašanji enakosti spolov v Sloveniji. Da bi pridobili vpogled v te dejavnike in razvili standardiziran instrument spremljanja vrednotenja družbenih sprememb med slovenskim prebivalstvom v določenem časovnem obdobju, je Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti pri nemškem inštitutu Sinus naročilo izvedbo dvofazne raziskave, ki temelji na kvalitativnih in kvantitativnih metodah.

Terensko delo za kvalitativno fazo je potekalo decembra 2015. V Ljubljani in Mariboru so izvedli skupaj šest fokusnih skupin po osem udeležencev in udeleženk, vsako srečanje je trajalo dve uri in pol. Oblikovani sta bili po ena moška in ena ženska fokusna skupina za vsako vnaprej opredeljeno starostno skupino (18–29 let, 30–49 let in 50+ let). Upoštevani sta bili enakomerna regionalna razporeditev ter enakomerna izobrazbena struktura vseh skupin (nizka, srednja in visoka izobrazba). Pred sodelovanjem v fokusnih skupinah so udeleženci in udeleženke kot »domačo nalogo« izpolnili vprašalnik »Idealni moški in idealna ženska«.

V okviru kvantitativne ankete je bilo marca in aprila 2016 izvedenih 1500 računalniško podprtih telefonskih anket, upoštevajoč vnaprej opredeljene demografske segmente, ki so reprezentativni za slovensko prebivalstvo glede na spol, starost, regijo in stopnjo izobrazbe. Pogovori so trajali med 25 in 30 minut.

Raziskava se je osredotočila na štiri sklope: enake možnosti in enake pravice, predstave o spolnih vlogah, usklajevanje poklicnega in družinskega življenja ter enake možnosti v poklicnem življenju. Vprašanja v okviru prvega sklopa so se nanašala na pojem enakosti spolov oziroma enake možnosti: kako ga ženske in moški razumejo, na kaj ob njem pomislijo, s čim ga povezujejo ter ali in v kakšni meri se sploh zanimajo za to tematiko. V nadaljevanju tega sklopa so sodelujoči odgovarjali, katere sprejete ukrepe za spodbujanje enakosti spolov moški in ženske poznajo, katere med njimi podpirajo ter komu pripisujejo dosežke ter odgovornost za nadaljnje spremembe. Drugi sklop je ugotavljal, kakšne idealne predstave imajo moški in ženske drug o drugem ter kakšna so njihova pričakovanja v zvezi s tem. Postavljena so bila vprašanja, kako se določajo in delijo odgovornosti za gospodinjska opravila; kdo je odgovoren za vzgojo otrok in kdo izrabi bolniško za otroka ter starševski dopust; kakšen je najbolj želen model družinskega življenja in kako se ujema z dejanskim življenjem žensk in moških. V okviru tretjega sklopa so se vprašanja osredotočala na problematiko, povezano z usklajevanjem dela in družine: kaj za poklicno življenje pomeni imeti otroka; kako to vpliva na uravnoteženost med poklicnim in družinskim življenjem; s kakšnimi posledicami se soočajo starši, zlasti ženske, na delovnem mestu po izteku starševskega dopusta ter kakšna so prevladujoča mnenja glede zaposlitve žensk in moških. Zadnji sklop se je ukvarjal z vprašanji, ki so se nanašala na enake možnosti v poklicnem življenju: kaj ženske in moški pričakujejo od poklicnega življenja; ali so posledice za moške in ženske različne, ko prevzamejo vodilne položaje, ter kako dojemajo udejstvovanje v politiki.

Odgovori oziroma ključne ugotovitve raziskave, ki so predstavljeni v nadaljevanju, se nanašajo tako na ugotovitve iz fokusnih skupin (kvalitativna raziskava) kot izsledke ankete (kvantitativna raziskava).

2. GLAVNE UGOTOVITVE

2.1. Poznavanje in razumevanje pojma enake možnosti žensk in moških

Pojem enake možnosti žensk in moških je tako med ženskami kot moškimi splošno poznan. Ženske pogosteje kot moški z enakimi možnostmi povezujejo določene vidike trga dela in družinskega življenja.

Pojem enake možnosti žensk in moških poznajo oziroma so zanj slišali skoraj vse ženske (92 %) in moški (93 %). Najbolj so z njim seznanjeni visoko izobraženi (99 %), malo manj pa nizko izobraženi moški in ženske (87 % oziroma 86 %). Med starostnimi skupinami ni večjih razlik, so pa mladi moški (starostna skupina 18-29 let) najmanj seznanjeni s tem pojmom (14 % jih ni seznanjenih s tem pojmom). Na vprašanje, kakšna je njihova prva asociacija na pojem »enake možnosti žensk in moških«, ženske (44 %) in moški (50 %) navajajo »enakopravnost, enake pravice ali enake dolžnosti na splošno«, temu sledi »enakopravnost v povezavi z delom, zaposlitvijo in plačilom« (29 % žensk in 20 % moških), »s spolom povezana enakopravnost« (16 % žensk in 15 % moških) in »enakopravnost, povezana z družino, otroci ali z domom« (10% žensk in 5 % moških). Povezava pojma s konkretnim vidikom oziroma področjem, kot sta trg dela in družinsko življenje, je najbolj prisotna pri mlajših (18-29 let) in višje izobraženih ženskah, najmanj pa pri mlajših moških (18–29 let).

Tako ženske kot moške zanima tematika enakih možnosti žensk in moških, še posebej moške v starostni skupini od 30 do 39 let in mlade ženske, (stare od 18 do 29 let). To so moški v najbolj aktivnem obdobju zaposlitve in starševstva in ženske, ki vstopajo v obdobje zaposlitve in starševstva.

Moški menijo, da je vprašanje enakih možnosti žensk in moških v splošnem že razrešeno, a se istočasno zavedajo, da so ženske v slabšem položaju.

Večina moških je prepričana, da imajo danes ženske in moški enake pravice (68 %), še zlasti je takšno mnenje prisotno med mladimi moškimi (72 %). Da imajo ženske in moški enake pravice, meni manj (57 %) žensk kot moških. Ženske so torej glede tega bolj skeptične kot moški.

Mislim, da je to [neenakost spolov] mit, ki v Sloveniji ne velja več. Posebej med mladimi. Mislim, da smo že zdaj precej enakopravni. (moška fokusna skupina 18–29)

Fizične razlike bodo najverjetneje ostale, ampak ženske so v smislu enakopravnosti, enakih možnosti in enakih pravic enakopravne moškim. (moška fokusna skupina 18–29)

Vseeno pa več kot polovica moških meni, da se enake možnosti žensk in moških nanašajo na premagovanje slabšega položaja žensk in da bi se, če bi hoteli doseči resnične enake možnosti za ženske, moški morali odpovedati določenim privilegijem (56 %). Podobnega mnenja so tudi ženske (58 %), med katerimi jih največ tako meni v najstarejši starostni skupini (64 %) in najmanj v najmlajši starostni skupini (41 %). Različno mnenje žensk glede na starost je najverjetneje posledica pridobljenih izkušenj. Očitno so predvsem ženske iz najstarejše starostne skupine osebno izkusile ali bile priča, da so moški zaradi svojega spola imeli določene prednosti oziroma privilegije, medtem ko najmlajša starostna skupina še nima tovrstnih izkušenj in ne vidi potrebe, da bi se moški »morali čemu odpovedati« oziroma »da bi one moškim nekaj vzele« za uresničitev enakih možnosti.
Kljub prevladujočemu prepričanju, da so ženske v slabšem položaju, pa nekateri moški (32 %) in tudi ženske (23 %) posebej izpostavljajo, da bi morali pri zagotavljanju enakih možnostih

več pozornosti posvetiti moškim. Zaskrbljenost glede premočnega poudarjanja žensk je bila izražena tudi v fokusnih skupinah. Nekatere moške skrbi »feminizacija« družbe oziroma »uravnoteženje« v smislu identičnosti spolov, drugi moški pa se pritožujejo zaradi diskriminacije moških na sodiščih, saj se jim zdi, da je po ločitvi skrbništvo nad otrokom praviloma dodeljeno materam.

Naša skupina, izobraženi moški, nima v tej državi čisto nobenih pravic, edino, kar počnemo, je to, da pravice delimo drugim. In vse to samo zato, ker se predpostavlja, da že imamo vse, kar bi sploh lahko imeli, in zato torej imamo kaj, kar lahko razdamo. (moška fokusna skupina 30–49)

Kot sem že rekel: postali bomo družba enega samega spola. Za vrsto v naravnem okolju to vsekakor ni dobro. (moška fokusna skupina 30–49)

Sprememb se ne spodbuja, nihče se ne posveča prednostim, ki so značilne za določen spol. (moška fokusna skupina 30–49)

Zdaj se vse feminizira. Če ne drugega, to spodbuja država – celo bolj kot katera koli nevladna skupina. (moška fokusna skupina 30–49)

Matere samohranilke so daleč številčnejše od očetov samohranilcev, to pa zaradi duševnega stanja v družbi, ki vedno podpira mater. Sodišča vedno podpirajo matere. (moška fokusna skupina 50+)

Ženske menijo, da neenak položaj in vloge med spoloma še vedno prevladujejo na trgu dela in v zasebnem življenju. V tako imenovani »fazi aktivne zaposlitve in starševstva« posebej opažajo, da še vedno nimajo enakih možnosti kot moški.

Čeprav večina žensk, ne glede na starost, meni, da imajo danes ženske v Sloveniji enake pravice kot moški (57 %), je razprava v fokusnih skupinah pokazala, da ženske, zlasti v starostni skupini 30–49 let, zaznavajo in tudi v praksi občutijo neenakost.

Ja, naj povem, kar se tiče enakih možnosti, ni res, da jih nimamo, gre le zato, da jih imamo samo do določene mere. Ko govorimo o službah in družini, o najvišjih položajih, ni govora o enaki obravnavi. (ženska fokusna skupina 18–29)

Ampak mislim, da bi morale imeti enake pravice predvsem v mikroekonomiji, enake pravice pri zaposlovanju. Na žalost so v Sloveniji zadeve v praksi drugačne, saj obstajajo ogromne razlike med moškimi in ženskami. (ženska fokusna skupina 30–49)

Če bi bile moški: bi imele manj odgovornosti, manj dela, več časa za počitek – za posedanje na kavču po službi. [...] Imele bi več prostočasnih dejavnosti in manj gospodinjskih opravil. (ženska fokusna skupina 30–49)

Če bi bile moški: bi bile šoferji traktorjev, električarji in gradbeni delavci. Manj časa bi se posvečale svojim družinam in več samim sebi in svojim prijateljem. Močno bi se zanašale na svoje partnerice, da bodo doma poskrbele za vse. Imele bi drag športni avto, dobermana in morda celo ljubico. Bile bi direktorji nekih podjetij ali celo politiki. (ženska fokusna skupina 30–49)

Poznavanje sprejetih ukrepov za spodbujanje enakih možnosti žensk in moških je na splošno dobro. Najslabše jih poznajo mlade ženske in moški, zlasti mladi moški.

Tako ženske kot moški na splošno ocenjujejo, da so ukrepi za spodbujanje enakih možnosti žensk in moških pomembni in dobri (82 % ženske in 83 % moški). Takšno mnenje je nekoliko bolj prisotno med mlajšimi kot med starejšimi ženskami in moškimi. Ko pa se vprašanje nanaša na poznavanje posameznih sprejetih ukrepov, se razlike glede na spol in starostne skupine povečajo. Na splošno so ženske nekoliko bolj kot moški seznanjene s posameznimi ukrepi, velika razlika v poznavanju posameznih ukrepov pa je med starostnimi skupinami. Obratno kot pri odobravanju ukrepov na splošno, kjer je večja podpora pri najmlajši starostni skupini žensk in moških, je pri poznavanju in tudi odobravanju posameznih ukrepov najmanjša podpora pri najmlajši in največja pri najstarejši starostni skupini žensk in moških.

Z možnostjo delitve starševskega dopusta in bolniškega staleža za otroke med matere in očete je seznanjenih 96 % žensk in 95 % moških iz najstarejše in le 78 % žensk in 54 % moških iz najmlajše starostne skupine. Ukrep prepovedi približevanja nasilneža v primeru nasilja v družini pozna 95 % žensk in 94 % moških iz najstarejše in 75 % žensk in 65 % moških iz najmlajše starostne skupine. Pravico do brezplačne kontracepcije in svobodnega odločanja o rojstvu otrok pozna 91 % žensk in 84 % moških iz najstarejše in 76 % žensk in 55 % moških iz najmlajše starostne skupine. Najslabše je poznavanje ukrepov na področju preprečevanja diskriminacije pri zaposlovanju (npr. da delodajalec kandidatke/kandidata na razgovoru za zaposlitev ne sme spraševati o družinskem življenju, npr. o številu otrok, načrtovanju družine itd.) in spodbujanju uravnotežene zastopanosti žensk v politiki (spolna kvota na kandidatnih listah). S prvim ukrepom je seznanjenih 82 % žensk in 78 % moških najstarejše in 57 % žensk in 49 % moških najmlajše starostne skupine, z drugim ukrepom pa 89 % žensk in 88 % moških najstarejše in le 53 % žensk in 36 % moških najmlajše starostne skupine. Ti rezultati ponovno nakazujejo, da imajo življenjske izkušnje pomembno vlogo: dokler ljudi nek ukrep osebno ne zadeva, se z njim ne ukvarjajo oziroma jih ne zanima. To velja še zlasti za mlade moške.

Večino sprejetih ukrepov za spodbujanje enakih možnosti žensk in moških tako ženske kot moški na splošno odobravajo. Najbolj jih odobravajo starejše ženske in moški in najmanj mlajše ženske in moški.

Podobno kot pri vprašanju glede poznavanja ukrepov za spodbujanje enakih možnosti žensk in moških je tudi glede odobravanja posameznih ukrepov zaslediti razliko med ženskami in moškimi ter starostnimi skupinami. Čeprav večina žensk in moških odobrava sprejete ukrepe, jih ženske odobravajo v nekoliko večji meri. Med posameznimi ukrepi, ki so bili predstavljeni anketiranim, najbolj odobravajo možnost, da si matere in očetje delijo starševski dopust in bolniški stalež za otroka (88 % ženske in 85 % moški), najmanj pa uvedbo spolnih kvot na kandidatnih listah (82 % ženske in 74 % moški). Posamezne ukrepe najbolj odobravajo ženske in moški v najstarejši in najmanj v najmlajši starostni skupini.

Med sprejetimi ukrepi za spodbujanje enakih možnosti žensk in moških največ nasprotujočih si stališč in nestrinjanja vzbujajo kvote na kandidatnih listah. V fokusnih skupinah je to vprašanje sprožilo čustveno polemiko med zagovorniki in zagovornicami ter nasprotniki in nasprotnicami. Izražena mnenja so temeljila na osebnih izkušnjah in izbirah, splošnem nezaupanju v politiko in politike oziroma političarke ter zagovarjanju stališč, da so pomembne sposobnosti in ne spol. V ustreznost in potrebnost tega ukrepa najbolj dvomijo mlade ženske in moški. Približno tretjini mladih žensk se zdi takšen ukrep nepotreben, bodisi ker verjamejo, da bi ženske morale uspeti in tudi bodo uspele same, bodisi zaradi njihovega splošnega pomanjkanja zanimanja za politiko. To pa ne pomeni, da ženske in moški niso naklonjeni ženskam v politiki. Zlasti ženske navajajo pozitivne primere. Prav tako se večina sodelujočih v raziskavi strinja, da bi v politiki moralo biti več žensk, posebej to velja za ženske v starostni skupini 30–49 let.

Mar ne bi morali iskati sposobnosti in splošnega dobrega? Ne pa kvot po spolu? (ženska fokusna skupina 18–29)

Ne verjamem, da ima kakovost karkoli opraviti s spolom, temveč s tem, kdo so ljudje, ki delujejo v politiki. Iz naše generacije v politiki ni nikogar. Poudarek zato ne bi smel biti na kvotah za ženske. (moška fokusna skupina 18–29)

Sploh ne gre za števila ali odstotke, temveč za kakovost ljudi. Lahko bi imel 20 žensk in 5 moških, pa bi bilo katastrofalno ali pa ravno obratno. (moška fokusna skupina 18–29)

Menim, da so kvote idiotske. Enake pravice. Kvote. Potem bi morali imeti kvote vsepovsod – za električarje, gradbenike, tiste, ki z motornimi žagami podirajo drevje. Vsepovsod. Bodisi enakopravnost velja za nas vse bodisi za nikogar. Če kvota na ravni vlade zahteva pet ženskih ministric, kaj se torej zgodi, če jih ne moremo priskrbeti? Bomo ukinili vlado ali kaj? (moška fokusna skupina 30–49)

Kot sem rekel, če bo to trajalo za določeno poskusno obdobje, potem da. Ampak te stvari se bodo dogajale neodvisno od kvot. Če se ženske zanimajo za to, če se izkažejo za sposobne, bodo napredovale. (moška fokusna skupina 30–49)

Jaz sem v politiki opazila določen napredek na tem področju. S tem mislim na kvote, ki so jih vpeljali za položaje v politiki. Enakost spolov je zdaj večja, kot je bila pred kratkim. (ženska fokusna skupina 30–49)

Merklova je dober primer uspešne ženske v politiki. (ženska fokusna skupina 30–49)

Ampak, po mojem mnenju so ženske v politiki aktivne in praktične. Ti moški samo razpravljajo in razpravljajo brez konca, dokler ne umrejo. Tako jaz mislim. In ničesar ne izpeljejo, ti moški. Tako da, ženske v politiki so ok. (ženska fokusna skupina 50+)

Politika kot takšna ni ženska stvar, saj je ženska praktična in delavna –jaz si ne morem privoščiti, da bi tri mesece skupaj samo govorila o nečem, na koncu pa ne bi imela česa pokazati. (ženska fokusna skupina 50+)

Ženske in moški se glede vprašanja, ali bi morali biti ukrepi za spodbujanje enakih možnosti bolj ali manj intenzivni, delijo na dva pola. Na tiste, ki se jim zdi, da se pri prizadevanjih za enake možnosti pretirava in na tiste, ki mislijo, da ne.

Da se pri prizadevanjih za enake možnosti žensk in moških pogosto pretirava, meni 49 % žensk in 57 % moških. Iz fokusnih skupin je razvidno, da mnenje moških, da gre za pretiravanje, pogosto temelji na prepričanju, da se tej temi posveča preveč pozornosti v primerjavi z drugimi bolj perečimi problemi, ter na strahu pred spremembami. Izražena mnenja v fokusnih skupinah odražajo globoko negotovost mnogih moških glede opredelitve njihove vloge in položaja v sodobni družbi. Nekateri moški so celo izrazili negotovost in strah pred tem, da bi ženske »prevzele nadzor«.

Najprej smo rekli, da bi se vsako ministrstvo, še posebej pa tole, moralo zavedati, da enakopravnost velja za oba pola. Tako za moške kot za ženske. Nobene potrebe ni, da bi toliko poudarjali pravice žensk. (moška fokusna skupina 30–49)

Mislim, da bi morali ukreniti nekaj, da bi nam bilo vsem lažje. Mislim, da obstajajo tudi večje težave, kot je neenakost spolov. (moška fokusna skupina 18–29)

Družba ni potrebovala nobene pomoči, da je ženske privedla do položaja, ki ga imajo danes. Uvajanje kvot ali drugih ukrepov ni najboljši način. Ko to počnemo, vsiljujemo nekaj, na kar morda družba še ni pripravljena. (moška fokusna skupina 50+)

Res se mi zdi zaskrbljujoče. To je zelo poseben trenutek v evoluciji – moški so vedno imeli enake pravice, takoj ko pa ženske dobijo glavno besedo, ko jim fizično ne bomo več kos – to bo trenutek, ko bodo ženske prevzele nadzor. (moška fokusna skupina 30–49)

Če upoštevamo daljše časovno obdobje, 100 let ali več, in če bo prevladal razum, bodo ženske imele prednost pred moškimi. Če bodo stroji prevzemali vse več moških opravil, vključno z vojskovanjem, kaj bo sploh še ostalo moškim? (moška fokusna skupina 30–49)

Ženske in moški ocenjujejo, da je pri spodbujanju enakosti spolov najuspešnejši akter država, a hkrati menijo, da država oziroma vlada nista odgovorni za uresničevanje enakosti spolov, temveč nosijo odgovornost nevladne organizacije.

Pri vprašanju, kdo je odgovoren za uresničevanje enakosti spolov in kdo je bil uspešen na tem področju, vlada zmeda. Na vprašanje, kdo je odgovoren oziroma bi moral kaj ukreniti za vzpostavljanje enakih možnosti žensk in moških, jih največ odgovarja (45 %), da so to nevladne organizacije. Da so odgovorne ženske, meni 32 % žensk in 29 % moških, da je odgovorna država, pa 21 % moških in 16 % žensk. Med ženskami in moškimi, ki menijo, da so ženske same odgovorne za vzpostavljanje enakih možnosti, prevladujejo mlajše ženske in moški.

Saj veste, konec koncev se morajo ženske same boriti za svoje pravice. (ženska fokusna skupina 30–49)

Ženske same so tiste, ki morajo glede tega nekaj ukreniti. (ženska fokusna skupina 18–29)

Da so moški odgovorni za vzpostavljanje enakih možnosti žensk in moških, meni 18 % moških in 17 % žensk. Med njimi prevladujejo mlajše ženske in moški.

Čeprav moški in ženske najpogosteje navajajo, da so nevladne organizacije tiste, ki bi morale kaj storiti za vzpostavitev enakih možnosti, ocenjujejo, da le-te v praksi niso najbolj uspešne. Da so nevladne organizacije pri tej nalogi uspešne, meni 29 % žensk in 25 % moških. Popolnoma drugačno mnenje prevladuje glede vloge države. Tako ženske kot moški menijo, da je država najuspešnejši akter pri doseganju enakosti spolov. Tako meni 62 % žensk in 60 % moških.

Mladi v veliko večji meri kot starejši menijo, da gre uspeh pri doseganju enakosti spolov pripisati ženskam in moškim samim.

V najmlajši starostni skupini (18–29 let) so precej bolj kot v najstarejši (50 let in več) prepričani, da lahko ženske in moški sami uspešno delujejo v smeri zagotavljanja enakih možnosti spolov. V najmlajši starostni skupini 40 % žensk vidi izboljšanje položaja kot rezultat prizadevanj žensk, 39 % pa kot uspešnih prizadevanj moških. V primerjavi s tem v najstarejši starostni skupini le 29 % žensk vidi izboljšanje položaja kot rezultat uspešnih prizadevanjih žensk in 24 % uspešnih prizadevanjih moških. Podobno tudi mlajši moški menijo, da so ženske same s svojimi dejanji pripomogle k enakosti spolov (39 %) ter da so k temu uspešno prispevala tudi prizadevanja moških (31 %). Tudi v fokusnih skupinah se je potrdilo mnenje mlajše generacije, da so spremembe predvsem posledica prizadevanj žensk in moških samih in da je njihova generacija že veliko dosegla in bo v prihodnosti dosegla še več.

Kot prvo je to odgovornost vsakega posameznika, da poskrbi sam zase. (ženska fokusna skupina 18–29)

Pri tem velja splošno pravilo: če nečesa ne narediš sam, ne bo tega nihče naredil namesto tebe. (ženska fokusna skupina 18–29)

Kot ljudje moramo sami spremeniti svoj način razmišljanja. Še vedno imamo zelo konzervativne poglede na to. Moramo biti odprti in sprejemati spremembe na tem področju, pa se bodo stvari izboljšale. (ženska fokusna skupina 30–49)

Res mislim, da smo na tem področju dosegli velik napredek, razlog za to pa je naša liberalna in napredna mentaliteta. (ženska fokusna skupina 18–29)

Menim, da se ženske temu posvečajo pogosteje kot moški. Verjetno je to stvar podzavesti, če upoštevamo, da so se ženske morale vedno boriti za svoje pravice, moškim pa se ni bilo treba. (moška fokusna skupina 18–29)

Glede na razlike med moškimi in ženskami se strinjam, da se bodo spremenile, ko nove generacije pridejo na vrh. [...] Pa že naša generacija je marsikaj spremenila. (moška fokusna skupina 18–29)

2.2. Predstave o vlogah in idealna podoba ženske in moškega

Ženske in moški, posebej najstarejši, menijo, da mora biti prevzemanje vlog in opravljanje nalog v partnerskih zvezah enakovredno porazdeljeno med oba partnerja.

Po mnenju večine žensk in moških si morajo naloge in vloge, ki jih ženske in moški prevzemajo v partnerski zvezi, kot so skrb za družinski prihodek, opravljanje gospodinjskih opravil, skrb za otroke in ostarele starše, urejanje birokratskih zadev, reševanje sporov, vzdrževanje socialnih stikov, odločanje o različnih stvareh itd., enakovredno deliti. Večina anketiranih, tako moških kot žensk, vse naloge in obveznosti, ki so bile navedene v anketnem vprašalniku, v enaki meri pripisuje ženskam in moškim. Nekatere naloge in obveznosti pa del žensk in moških pripisuje

le enemu spolu. Tako opredeljujejo kot predvsem nalogo žensk izrabo starševskega dopusta (32 % žensk in 28 % moških), izrabo bolniškega staleža za otroka (27 % žensk in 23 % moških), skrb in opravljanje gospodinjskih opravil (32 % žensk in 25 % moških) ter skrb za kontracepcijo (27 % žensk in 22 % moških). Predvsem naloga moških pa so stik s svetom oziroma urejanje birokratskih zadev, npr. opravki na upravni enoti, zamenjava električnega distributerja itd. (25 % žensk in 22 % moških) ter skrb za družinski dohodek (12 % moških in 9 % žensk). Podoben delež žensk in moških, ki meni, da so nekatera opravila predvsem naloga žensk (gospodinjstvo in skrb za otroke), tudi meni, da je najpomembnejša naloga ženske, da je dobra mati in gospodinja. S tako trditvijo se v celoti strinja 35 % žensk in tudi 35% moških.

Kljub prevladujočemu načelnemu mnenju o enakovredni delitvi nalog in obveznosti v zasebnem življenju, so predstave o večji primernosti enega od spolov za opravljanje določenih nalog še vedno prisotne, kar kaže na zakoreninjenost tradicionalnih vzorcev. Pri tem je zanimivo, da veliko večji delež žensk in moških meni, da so nekatera opravila pretežno ženska (gospodinjska opravila, skrb za otroke), kot je to zaznati pri nalogah in opravilih, ki naj bi bila tradicionalno domena moških. Med tistimi, ki pripisujejo določene naloge ženskam in določene naloge moškim, je zaslediti, da več žensk kot moških meni, da je določene naloge v domeni žensk (razen naloge "odločanje o pomembnih nakupih"), in obratno: med tistimi, ki menijo, da so določene naloge v domeni moških, je več moških kot žensk (razen naloge "stik z zunanjim svetom" oziroma urejanje birokratskih zadev).Tradicionalni vzorci (samo)predstav o primernosti enega ali drugega spola za določeno opravilo bolj vztrajajo v povezavi z gospodinjskimi in skrbstvenimi nalogami žensk kot v povezavi z zagotavljanjem družinskega dohodka in "stika z zunanjim svetom", kar je bila včasih tradicionalno moška naloga.

Mnenje o primernosti enega ali drugega spola za določene naloge in opravila se razlikuje med starostnimi skupinami. Najstarejša starostna skupina pri večini nalog in obveznosti veliko pogosteje predpostavlja skupno odgovornost kot mlajši skupini. Med tistimi, ki pripisujejo moškim večjo odgovornost na posameznem področju, je več žensk in moških iz najmlajše starostne skupine. Med tistimi, ki ženskam pripisujejo skrb za kontracepcijo in izrabo starševskega dopusta, pa je največ mladih in najmanj starejših žensk in moških. Ravno obratno pa je pri skrbi za gospodinjska opravila in izrabi bolniškega staleža za otroka, kjer je med tistimi, ki menijo, da je to predvsem ženska naloga, več starejših kot mlajših žensk in moških. Kar se tiče izobrazbe, nizko izobraženi v nekoliko manjši meri kot visoko izobraženi moški in ženske pripisujejo naloge in obveznosti enakovredno obema spoloma.

Mnenje večine žensk in moških, da mora biti prevzemanje vlog in opravljanje nalog v partnerskih zvezah enakovredno porazdeljeno med oba partnerja, se odraža tudi v strinjanju s trditvijo, da partnerska zveza pridobi, če si partnerja delita gospodinjska opravila. S to trditvijo se strinja 90 % žensk in moških (57 % v celoti, 33 % pretežno). Da moški nikakor niso primerni za gospodinjska opravila, meni 6 % žensk in 6 % moških; da je prav, če so v partnerstvu naloge in opravila razdeljena na moška in ženska dela, meni 17 % moških in 12 % žensk.

Pri ženskah in moških so najbolj cenjene veščine in lastnosti ljubeča skrb za otroke, dobra skrb za družino, lojalnost in spolna zvestoba ter pripravljenost reševanja sporov/problemov. Pri ženskah je pomembna "ženskost".

Da bi ugotovili, katere lastnosti in veščine ženske in moški cenijo in so jim všeč oziroma jim niso všeč pri posameznem spolu, so se morali anketiranci in anketiranke opredeliti do različnih lastnosti in veščin, ki so jim bile naštete.

Tako ženske kot moški drug pri drugem najbolj cenijo lastnosti in veščine, povezane z družino in partnersko zvezo. Na prvem mestu je pri obeh spolih ljubeča skrb za otroke, sledijo dobra skrb za družino, lojalnost in spolna zvestoba ter pripravljenost reševanja sporov/problemov. Ženske v nekoliko večji meri kot moški cenijo te lastnosti tako pri ženskah kot pri moških. Moški pri ženskah na peto mesto umeščajo "ženskost", medtem ko ženske "ženskost" umeščajo šele na trinajsto mesto. Pri moških je "moškost" s strani žensk umeščena na dvajseto mesto, s strani

moških pa na dvaindvajseto mesto. Ženstven zunanji videz je zlasti pomemben mladim moškim in nekoliko manj moškim srednjih let in starejšim (18–29: 76 % zelo všeč; 30–49: 71 % zelo všeč; 50+: 55 % zelo všeč). Podobno je tudi mladim ženskam ženstven zunanji videz bolj pomemben kot tistim srednjih let in starejšim (18-29: 75 % zelo všeč; 30-49: 54 % zelo všeč; 50+. 53 % zelo všeč). Najmlajša skupina žensk v primerjavi z ženskami srednjih let in starejšimi tudi najbolj ceni »moškost« pri moških. »Moškost« je veliko manj cenjena s strani moških: zelo všeč je 43 % vseh moškim in 49 % moškim, starih 30–49 let.

Naslednji sklop veščin in lastnosti, ki jih moški cenijo pri ženskah, obsega posvečanje pozornosti ravnovesju med delom in življenjem, soočanje s problemi, pripravljenost pomagati drugim, nežnost, kreativnost, opravljanje gospodinjskih opravil, fleksibilnost in sposobnost prilagajanja, romantičnost. Ženske vse te veščine in lastnosti, razen romantičnosti, cenijo pri svojem spolu celo nekoliko bolj kot moški. Podobno tudi ženske pri moških cenijo predvsem lastnosti in veščine, ki so povezani z medosebnimi odnosi in družino: pripravljenost pomagati drugim, soočanje s problemi, doslednost in vztrajnost, spretnost pri tehničnih opravilih, prilagodljivost, posvečanje pozornosti ravnovesju med delom in življenjem, fleksibilnost in sposobnost prilagajanja. Ženske vse te lastnosti in veščine pri moških cenijo nekoliko bolj kot moški sami pri sebi.

Strokovna usposobljenost in vodstvene sposobnosti sta veščini, ki jih pri ženskah ceni več žensk kot moških (zelo všeč: 61 % žensk in 44 % moških za prvo in 54 % žensk in 41 % moških za drugo). Tudi pri moških sta ti dve veščini bolj cenjeni s strani žensk kot moških (zelo všeč: 52 % žensk in 48 % moških za prvo in 47 % žensk in 44 % moških za drugo). Pri tem je zanimivo, da sta pri ženskah ti dve veščini najmanj všeč najmlajšim moškim (zelo všeč: 29 % za prvo in 27 % za drugo), čeprav 53 % moških iz najmlajše skupine v celoti ceni uspešnost in karierno usmerjenost pri ženskah, kar je bistveno višji delež kot celotna skupina moških (33 %). Opazna razlika glede na starost je tudi pri ženskah. 65 % najmlajše starostne skupine (18–29 let) pri drugih ženskah v celoti ceni uspešnost in karierno usmerjenost, med vsemi starostnimi skupinami pa tako meni le 35 % anketirank.

Ugotovitve kvantitativne raziskave o cenjenih lastnostih in veščinah pri ženskah in moških dopolnjujejo in potrjujejo tudi izjave iz fokusnih skupin.

Ljubeča, razumevajoča pa tudi neodvisna. Iskrena, samozavestna, zvesta, spoštljiva do sebe in drugih in vzorna mama. (ženska fokusna skupina18–29)

Ve, kaj hoče, ima svoje cilje in jim sledi, mnenje drugih ji ni pomembno, je samozavestna, sočutna, razumevajoča in odločna. Uspeva ji usklajevati svoje zasebno in poklicno življenje. Rada počne nove stvari in rada ima spremembe. Za vsako vprašanje ali težko situacijo se trudi poiskati možnosti in rešitve, je vztrajna, drži se svojih načel in je v splošnem pogumna ženska. (ženska fokusna skupina 18–29)

Ženske vsekakor morajo biti neodvisne in močne, saj se morajo soočati z veliko preizkusi, poleg tega, seveda, da imajo opravka z moškimi. Ženska mora biti tudi romantična, a predvsem mora biti dobra mati. (ženska fokusna skupina 30–49)

Zelo je inteligentna, tako socialno kot čustveno. (ženska fokusna skupina 30–49)

Niso samo moški tisti, ki obvladajo ali bi morali obvladati tehnične zadeve. Če namreč sama sestavim omaro, sem bolj neodvisna in hkrati bolj cenjena. (ženska fokusna skupina 30–49)

Osebno mi je všeč, da je ženska ženska in moški moški. In s tem nočem reči, da bi morala ženska ostati doma, kuhati in pomivati posodo, takšne stvari. Vendar mi je všeč, da je ženska ženstvena in ne da se vede kot moški. (moška fokusna skupina 50+)

Glede na to, da hočeva ustvariti družino in pričakujeva otroka, se mi zdi pomembno, da je za žensko otrok na prvem mestu. Vedeti hočem, da bo odgovorna mati. (moška fokusna skupina 18–29)

Videz je pomemben. (moška fokusna skupina 18–29)

Sposobna prilagajanja na različne okoliščine, odprta za različna mnenja, sočutna do drugih. (moška fokusna skupina 18–29)

Inteligentna, odgovorna, razumna, neodvisna, dobra mati, sposobna poslušanja. (moška fokusna skupina 30–49)

Zvesta mora biti svojemu partnerju – to je zelo pomembno. (moška fokusna skupina 30–49)

Zvesta, delovna, bistra in dobrega videza. (moška fokusna skupina 50+)

Ženske so v fokusnih skupinah izrazile klasično dilemo: pri moških si želijo »novih lastnosti« (razumevajoč, pozoren, prevzema več odgovornosti v gospodinjstvu in pri vzgoji otrok), a hkrati so prepričane, da ne bi smeli postati povsem »feminizirani«. Nekatere ženske bi rade, da jih »ščitijo močni moški«, medtem ko druge uživajo v moči, ki so jo pridobile, na primer z osebno finančno neodvisnostjo, in jo postavljajo neposredno nasproti tipični moški vlogi glede skrbi za družino.

Do določene mere to lahko deluje, vendar si ne želimo, da bi moški postal »prava ženska«. Moški mora biti moški. (ženska fokusna skupina 50+)

Govorim o moških, ki vedo, kako nas zaščititi, in ob katerih se počutimo varne. Vendar morajo biti tudi dobri ljubimci in poslušalci. Moški še vedno rabijo tudi nekakšno ostrino, zahvaljujoč kateri so močni. (ženska fokusna skupina 30–49)

Pomembno je, da si finančno neodvisen. Pa vendar, kar se mi zdi pomembno v tem življenjskem obdobju, je, da je moški družinski človek, da zna prisluhniti mojim željam in potrebam, da se zna odzvati nanje na najprimernejši način, da zna z menoj postavljati skupne cilje in izhajati iz njih. Pomembno je, da sva enakovredna glede vsega, tudi glede tega, kdo služi denar. (ženska fokusna skupina 18–29)

Vendar ženska [prav tako kot moški] mora poskrbeti za svojo kariero, saj lahko tako poskrbi za svojo neodvisnost in finančno stabilnost, tako zase kot za svojo družino. (ženska fokusna skupina 30–49)

Me ženske po eni strani hočemo biti neodvisne in enakopravne, po drugi strani pa hočemo, da nas moški varujejo. (ženska fokusna skupina 30–49)

Tudi pri moških v fokusnih skupinah (posebej iz starostne skupine 30–49 let) je zaznati vrzel med njihovim ponotranjenim (tradicionalnim) konceptom moškosti ter pričakovanji in normami v družbi danes.

Inteligenten, prepričan vase, zaščitniški do svoje družine, svojega doma in domovine. Zvest, kadar je v zvezi, zabaven, strog, nekoliko posesiven. Odločen, ve, kaj hoče, mora spoštovati svojo partnerko in otroke. Ampak vse to so stvari, ki jih hočejo s temi nesmisli o enakopravnosti pomesti pod preprogo. (moška fokusna skupina 30–49)

Moški bi moral imeti vse to, kar je danes praktično prepovedano – moral bi biti močan, trden, ponosen, lep, poglavar hiše. (moška fokusna skupina 30–49)

Glava družine, odgovoren, vzgojo otrok prepušča ženi, a vseeno ostaja aktiven kot oče. (moška fokusna skupina 30–49)

Smisel za humor. Kar je pomembno, je, da si odprt, da si se sposoben pogovoriti o stvareh, sprejeti kritiko. (moška fokusna skupina 18–29)

Skrb za družino, smisel za humor, sposobnost, da v težki situaciji narediš pravo stvar, sposobnost postavljati prioritete v življenju, uspešen poslovnež in ambiciozen. (moška fokusna skupina 18–29)

Lep, sposoben vsega, pripravljen prisluhniti ženi, praktičen ... (moška fokusna skupina 50+)

Inteligenten, da se imaš kaj pogovarjati z njim, smisel za humor, pripravljen na zafrkancijo, negovan, odgovoren, iskren, pozoren. (moška fokusna skupina 50+)

Prevzemanje nadrejene ali podrejene vloge sta najmanj všečni značilnosti ženske ali moškega pri obeh spolih.

Misel, da bi ženske morale prevzemati podrejeno vlogo, zavrača večina žensk (67 %) in moških (64 %), pri čemer podrejanju najmočneje nasprotuje skupina žensk, starih od 30 do 49 let (74 %). Tu se kažejo tudi razlike glede na izobrazbo: nizko izobraženi moški in ženske so manj kritični do podrejanja žensk kot visoko izobraženi (med nizko izobraženimi podrejenost zavrača 58 % moških in 57% žensk, med visoko izobraženimi pa 69 % moških ter 84% žensk). Podobno velja tudi za moške. Misel, da bi moški imeli podrejeno vlogo, zavrača 68 % žensk (76 % visoko izobraženih) in 61 % moških.

Dva se lahko dobro razumeta le, če sta enakovredna, v smislu, da nobeden od njiju ni podrejen drugemu. V takšnem primeru je partnerstvo naravno. (ženska fokusna skupina 30–49)

Kar se mi zdi pomembno, je, da imam partnerko, ki ni krotka in ubogljiva, temveč nekdo z izrazitimi mnenji. Čeprav so drugačna od mojih. Hkrati pa nočem, da sem za mojo partnerko copata in da ima ona vedno vajeti v rokah. Rad imam ljudi, ki razmišljajo na drugačen način, saj tako vse postane dosti bolj zanimivo. (moška fokusna skupina 18–29)

Kar se mi zdi pomembno pri punci, je, da ima svoje lastno mnenje, ki je drugačno od mojega, da je sposobna svoje mnenje ubesediti, ponuditi argumente, braniti svoj položaj, saj mi to omogoča, da vidim stvari z drugačne perspektive. (moška fokusna skupina 18–29)

Podobno kot podrejenost je tudi nadrejenost kot lastnost precej nepriljubljena (62 % vseh žensk takšne vloge ne ceni pri moškem, 51 % pri ženski in 54 % vseh moških takšne vloge ne ceni pri ženski, 48 % pri moškem). Vendar pa mlade ženske dosti bolj sprejemajo nadrejeno vlogo pri drugih ženskah (38 % ni všeč), težje pa jo sprejemajo pri moških (64 % ni všeč). Pri moških se zdi prevzemanje nadrejene vloge moškega najmanj sporna najmlajši skupini, saj je takšna drža všeč 36 % anketirancem iz te starostne skupine. V tej starostni skupini moških je tudi največji delež tistih, ki se jim ne zdi sporno, če moški prevzamejo podrejeno vlogo (50 %), kar kaže na razdvojenost in zmedo pri mladih moških glede lastne identitete in prevzemanja spolnih vlog.

Udejstvovanje v politiki tako pri ženskah kot pri moških ni cenjeno.

Anketiranke in anketiranci so se morali opredeliti tudi do vprašanja zanimanja za politiko in aktivnega udejstvovanja žensk in moških v njej. Prevladujoč odgovor pri obeh spolih je bil, da jim ni všeč udejstvovanje v politiki, vendar v nekoliko višjem deležu pri moških: 76 % žensk in 61 % moških je odgovorilo, da jim ni všeč, če se moški udejstvuje v politiki, udejstvovanja ženske v politiki pa ne odobrava 49 % žensk in 57 % moških. Tudi zanimanje za politiko ni najbolj cenjena lastnost, vendar nekoliko bolj pri ženskah. 53 % moških ne ceni zanimanja za politiko pri ženski. Zanimivo je, da udejstvovanje moškega v politiki najmanj odobravajo najmlajše ženske, zanimanje za politiko pri ženski pa najmanj odobravajo najmlajši moški.

Iz fokusnih skupin je razvidno, da je negativno vrednotenje zanimanja za politiko in udejstvovanja v njej najverjetneje odraz splošnega razočaranja in nezaupanja v aktualno politiko in politike oziroma političarke.

Politiki vse počnejo po svoje; počnejo, kar jim je všeč, in ne tistega, kar bi morali. Ni jim mar za ljudi, dobri so samo zato, da iz vsega in vsakogar iztisnejo še zadnji cent, kadarkoli je mogoče. Meni se politika in ljudje, ki so vključeni vanjo, zdijo grozni. (ženska fokusna skupina 18–29)

Omenile smo, da sta poštenost in zaupanje pomembna – jaz ne zaupam nobenemu politiku. Njim po definiciji ni mogoče zaupati. (ženska fokusna skupina 50+)

Zanima me politika na splošno – a trenutno je slovenska politika res popolnoma moreča. V slovensko politiko se je bolje sploh ne vpletati. (moška fokusna skupina 18–29)

To je pač zato, ker smo naveličani politike in smo prepričani, da ni drugega kot grda laž, in si nočemo mazati rok. (moška fokusna skupina 30–49)

Idealna ženska je vsestranska, idealni moški ne obstaja.

Del kvalitativne študije je bila raziskava o tem, kako ženske in moški vidijo idealno žensko oziroma moškega; predstavlja podlago za razumevanje, kako se ponotranjijo spolne vloge in razvijajo pričakovanja glede vlog.

Ženske v fokusni skupini do 29 let imajo večdimenzionalne moške vzore s številnimi stereotipnimi značilnostmi. Njihov idealni moški je družinski človek in hkrati ambiciozen, ima kavalirske poteze in je drzen, je izobražen in športen. Njihova idealna ženska je močna, odločna, samozavestna, neodvisna ženska, ki deluje po načelu enakih možnosti, a ima tudi nekaj tradicionalnih značilnosti (gospodinjska nagnjenja). To se ujema s predstavami njihovih moških vrstnikov o idealni ženski, ki uspešno obvladuje tako službo kot družino.

Za mlade moške (do 29 let) je idealna ženska vsestranska ženska, ki združuje lepoto, samozavestno vedenje, (poklicno) uspešnost, prilagodljivost in izobrazbo s pragmatičnostjo in družinsko naravnanostjo. Njihov ideal moškega je bolj enodimenzionalen od ženske. Pri tem je opaziti precej hegemonično uprizoritev moškosti: vedno obvladuje situacijo, je en korak pred drugimi, športen in odločen. Težko bi rekli, da ta podoba vsebuje kakršen koli dodatek tipično ženskih potez. Posledično prevlada »trendovski mačo« kot stereotipen potrjevalen moški ideal: samozavesten, močan, uspešen in mišičast.

Ženske v starosti od 30 do 49 let gojijo stereotipen ideal moškega, ki ga dopolnjujejo socialne spretnosti: moški, ki je telesno močan, nekoliko oblastniški, a hkrati pravičen in pripravljen prispevati svoj delež h gospodinjstvu in vzgoji otrok. V primerjavi z moškimi iz te starostne skupine, ki se osredotočajo na moški videz in vlogo moškega kot »glave družine«, si te ženske želijo podpore in partnerstva ter enakovrednega partnerja, ki se jih ne bi »oklepal«. V splošnem se zdijo precej razočarane nad moškimi – zanje idealni moški ne obstaja. Idealna ženska je tu spet vsestranska, takšna, ki združuje in usklajuje tradicionalna pričakovanja (gospodinjske sposobnosti, mehke veščine, lepo negovana, romantična) s samozavestjo ter sposobnostmi uspešne ženske (finančna neodvisnost, prilagodljivost, uspeh).

V starostni skupini srednjih let (30–49 let) imajo moški glede spolnih vlog izrazito heteronormativne ideale (»moški mora biti moški in ženska ženska«). V splošnem so njihovi vzori precej tradicionalni. Ideal ženske je sestavljen iz ozkega stereotipno potrjujočega ideala lepe, privlačne ženske, ki jo dopolnjujejo skrbstveni vidiki. V primerjavi z mlajšimi imajo ti moški glede žensk zelo kontradiktorna pričakovanja – po eni strani bi morala ženska biti samosvoja in »divja«, a hkrati tudi lepo vzgojena, družinska in prizemljena, dobra mati in gospodinja. Karierna usmeritev žensk je sicer omenjena, a manj izrazita. Kar pa še tiče idealnega moškega, se ta predstavlja kot stereotipen in tradicionalen ter podkrepljen s socialnimi veščinami – klasičen močan in odločen zaščitnik in hranilec, ki pa v vsakodnevnem življenju izraža določeno skrbstveno naravnanost. Gledano v celoti se zdi, da imajo moški, stari od 30 do 49 let, jasnejšo podobo idealnega moškega kot idealne ženske. Iz skupinskih razgovorov izhaja, da je to morda zato, ker se moškim zdi, da njihovi moški vzorniki v današnji družbi izginjajo, zaradi česar čutijo močno potrebo po izražanju svoje tesnobe prek idealne projekcije moškosti.

Ženska fokusna skupina v starosti nad 50 let ima precej tradicionalen vzor moškega (»Moški bi moral biti kot drevo, na katerega se nasloniš.«), podkrepljen s socialnimi spretnostmi. Popoln moški bi moral biti hkrati odločen in uspešen pri delu ter družinski človek, ki prevzema določeno odgovornost za gospodinjska opravila in vzgojo otrok. V primerjavi z moško skupino ženske še vedno močno stavijo na fizični videz, vendar postajajo vse pomembnejše »mehke značilnosti« (prijazen, velikodušen, pozoren, spoštljiv). V splošnem tudi one gojijo ideal moškega kavalirja, ne pa uspešnega mača. Tudi v tej skupini je idealna ženska vsestransk«, torej ženska, ki tradicionalna pričakovanja, da mora biti lepa, dobra mati in gospodinja, usklajuje z uspehom, neodvisnostjo, izobrazbo in samozavestjo.

Moški, stari nad 50 let, gojijo ideal ženske, ki je bolj neoprijemljiv – gre bodisi za domišljijsko osebo (namreč stereotipen, precej tradicionalen vzor ženske kot privlačne in urejene matere in žene, gospodinje, ki je hkrati inteligentna in ima smisel za humor) ali – bolj realno – približek

temu vzoru z manj izrazito fizično podobo. Pri tem so bolj v ospredju značajske poteze v podporo harmoničnemu sobivanju, kot sta obzirnost in vzajemno razumevanje. Ideal moškega je večdimenzionalen, hkrati pa vsebuje vrsto stereotipnih značilnosti. Je prej kavalir kot mačo: inteligenten, odgovoren, pozoren, zvest, urejen, s smislom za humor, praktičen, pameten.

2.3. Načini življenja

Ženske in moški si kot idealni model družinskega življenja predstavljajo partnersko skupnost, kjer sta oba zaposlena in si enakovredno delita delo in skrb za gospodinjstvo in otroke.

Kot idealni model družinskega življenja si 88 % žensk in 82 % moških predstavlja partnersko skupnost, kjer sta oba zaposlena in si enakovredno delita delo in skrb za gospodinjstvo in otroke. Pri moških v nekoliko manjši meri podpirajo ta model najmlajši in nizko izobraženi moški (75 % prvi in 77 % drugi). Da trenutno v skladu s tem modelom tudi živijo, pa odgovarja 64 % žensk in 60 % moških.

Živeti v družini, kjer je moški zaposlen in zasluži več, ženska pa skrbi za gospodinjstvo in otroke ter zasluži manj, je ideal za 5 % moških in 6 % žensk. Da dejansko tako živi, meni 8 % moških in 10 % žensk. Model družinskega življenja, kjer je moški edini ”hranitelj” družine – zaposlen in zasluži za preživljanje družine, ženska pa skrbi za gospodinjstvo in otroke ter nima prihodka – je ideal za 2% žensk in moških. Da tako trenutno živi, zatrjuje 2 % moških in 3 % žensk.

Čeprav predstavlja model samskega življenja ideal le za 2 % moških in 0,4 % žensk, jih bistveno več živi takšno življenje. Trenutno je samskih 18 % moških in12 % žensk. Med njimi prevladujejo mladi.

Družina, v kateri ženska dela in zasluži več, moški pa skrbi za gospodinjstvo in otroke ter zasluži manj; družina, v kateri je ženska edina ”hraniteljica” družine, moški pa skrbi za gospodinjstvo in otroke ter nima prihodka in partnerstvo, v katerem moški in ženska dajeta prednost karieri pred vsem ostalim, so modeli, ki se danes v praksi redko pojavljajo, še manj pa so zaželeni.

Moje mnenje je, da je prvi model [model enakovrednih partnerjev] najbolj sprejemljiv. Družini omogoča dobro življenje, partnerjema pa, da sta enakovredna. Nihče se ne pritožuje, da eden zasluži več kot drugi. (ženska fokusna skupina 30–49)

V družini, kjer se vsak partner osredotoča na svojo kariero, otroci vsekakor trpijo. Takšni starši »kupujejo« svoje otroke, saj mislijo, da lahko svojo odsotnost kompenzirajo z denarjem. Mislim, da je model enakovrednih partnerjev najboljši. Oba starša imata službo, ne pretiravata s svojima karierama in imata dovolj časa za družino in otroke. Če tega ne zmoreš, je bolje, da jih nimaš [otrok]. Če se odločiš, da se boš osredotočil samo na kariero, pustiš otroke za sabo. (ženska fokusna skupina 50+)

S tem ko smo ženske manj finančno odvisne od moških, pridobivamo na moči, postajamo močnejše in pogumnejše. Upamo si več, kar pomeni, da moški izgubljajo svojo vlogo. (ženska fokusna skupina 30–49)

Vendar sem opazila, da moški ego težje prenese žensko, ki zasluži več. Moški se v teh situacijah ne primerjajo radi z ženskami. Mi je pa dal vedeti, ko sem zaslužila manj kot on. (ženska fokusna skupina 30–49)

Moja mati že nekaj časa služi več kot moj oče. Oče ima nizke in neredne prihodke in je glede tega nenehno živčen in zagrenjen. [...] Oba sta nesrečna, mamo boli, ko gleda očeta nesrečnega. Nikoli mu ni rekla ničesar glede tega, da on v družinski proračun prispeva manj ter da ona odplačuje vsa posojila in lizing, a to ni pomembno. Med njima je vedno prisotna grozljiva napetost. (ženska fokusna skupina 30–49)

Moja prijateljica in njen partner, ki je zadnjih pet let brezposeln, imata otroka. In on je grozljivo stigmatiziran, ne samo v okviru njunega razmerja v smislu, »zakaj si ne poiščeš službe«, ampak tudi v družbi sicer, v smislu, »kakšen moški pa si«. Grozljivo je. Prav nič ni narobe z njim, samo službe mu ne uspe najti. In zaradi tega je obema grozno. Kakorkoli, če bi bila to ženska [tista, ki je brezposelna], in nekaj takšnih poznam, se ne bi nihče spraševal, »kakšna ženska pa je«. (ženska fokusna skupina 18–29)

[Čez 10 ali 20 let] Še več neporočenih parov bo, poroke bodo zamrle. Posledica tega bo porast enakopravnosti. (ženska fokusna skupina 50+)

Ja, z nama je bilo enako, dokler sva oba imela službo. Zdaj ko jaz že nekaj časa nimam nikakršnega svojega denarja, je ona tista, ki ima svoj denar, svoje izdatke, jaz pa stojim v kotu kot kakšen ... Tako zelo narobe se zdi. (moška fokusna skupina 30–49)

Glede na stereotip bi moral moški zaslužiti več kot ženska. In če v resnici ne zaslužiš več, se potem počutiš osramočen. (moška fokusna skupina 50+)

Večini ljudi se zdi pomembno, da ohranijo zaposlitev ali da vsaj en partner ohrani redno zaposlitev za polni delovni čas. Hkrati je pomembno, da skrbiš za razvoj svoje kariere. Sebe si ne predstavljam, da bi se zdaj osredotočal na otroke. Vem, da bom izvrsten stric, sebe pa ne vidim, niti nimam nikakršne želje, da bi imel svoje otroke. (moška fokusna skupina 18–29)

Moja bivša punca je bila enaka kot jaz in jasno kot beli dan je bilo, da oba postavljava svojo kariero na prvo mesto in se ne bo iz tega izcimilo nič v tej smeri [družina]. Verjetno niti ne bi bila dobra starša. Naj se sliši še tako egocentrično, je dobro, da se soočiš s svojimi prioritetami. Največkrat sva se pogovarjala o delu in ne o družini. (moška fokusna skupina 18–29)

Zaposlitev obeh partnerjev je za ženske in moške samoumevna.

Kot je že bilo ugotovljeno, med ženskami in moškimi prevladuje stališče o enakosti v partnerstvu in večina kot idealni model družinskega življenja navaja partnersko skupnost, v kateri sta oba zaposlena in si enakovredno delita delo in skrb za gospodinjstvo in otroke. Tako tudi ni presenetljivo, da kar 90% žensk in 87 % moških meni, da je prispevati k družinskim prihodkom v enaki meri dolžnost ženske in moškega. Prav tako večina (89 % žensk in 87 % moških) meni, da je za partnersko zvezo koristno, če delata oba partnerja, pri čemer je med starostnimi in izobrazbenimi skupinami zaznati le malo razhajanja.

Mislim, da je najbolje, če sta vlogi obeh staršev čim bolj enakopravni. Če eden od staršev večino svojega časa preživi doma, medtem ko drugi služi denar, bo to slej ko prej privedlo do težav. Po določenem številu let bo partner, ki zagotavlja denar, nad drugim vzpostavil nadvlado, in potem nihče od njiju ne bo več imel realistične podobe, kaj drugi sploh počne. (ženska fokusna skupina 50+)

Večina žensk si želi družine in prevzame vse odgovornosti, ki pridejo v paketu s tem. Vendar ženska mora poskrbeti tudi za svojo kariero, saj tako lahko poskrbi za svojo neodvisnost in finančno stabilnost, tako zase kot za družino. (ženska fokusna skupina 30–49)

Vedno se boš prisiljen vdati, če si v odvisnem odnosu. V takem primeru si podrejen in ne moreš braniti svojega mnenja. Nič drugega ti ne ostane, kot da se strinjaš. (ženska fokusna skupina 30–49)

Enake pravice imaš lahko samo v primeru, da si finančno neodvisen. Pred zakonom smo vsi enaki, pravo enakopravnost pa je mogoče doseči le prek finančne neodvisnosti. (ženska fokusna skupina 50+)

Če bi ona dobro zaslužila, sam ne bi hotel ostati doma. Za ponos gre, med drugim. (moška fokusna skupina 30–49)

Zaskrbljen bi bil, če po porodniškem dopustu ne bi več hotela delati. Ne verjamem, da bi lahko dolgo ostala skupaj. Če pa bi imela službo na vrhunski ravni in sijajno kariero, me ne bi motilo za določen čas vzeti očetovskega dopusta. (moška fokusna skupina 18–29)

Ob tem je treba dodati, da je na vprašanje, ali se strinjajo s trditvijo, »če ima mož visoke prihodke, ženi ni potrebno delati«, pozitivno odgovorilo 36 % moških in 31 % žensk. S trditvijo, »če ima žena visoke prihodke, možu ni potrebno delati«, pa se strinja 24 % moških in 18 % žensk. Takšno mnenje prevladuje med nizko izobraženimi ženskami in moškimi (27 %).

Delitev gospodinjskih opravil med partnerjema ni samoumevno. Gospodinjska opravila so še vedno predvsem naloga žensk, čeprav moški sebi pripisujejo večjo vključenost v gospodinjska opravila, kot jo zaznavajo ženske.

V nasprotju z idealom življenja v enakovrednem partnerstvu dejanska razdelitev gospodinjskih opravil kaže, da za to področje večinoma skrbijo ženske. 83 % vseh žensk in 92 % žensk v najstarejši starostni skupini pravi, da večinoma same poskrbijo za gospodinjska opravila. Zelo malo jih je odgovorilo, da je to primarna odgovornost partnerja (3 %), matere ali tašče (8 %). V skupini najmlajših žensk (kjer jih 48 % še vedno živi pri starših) jih je kar 37 % odgovorilo, da največ gospodinjskih nalog opravi njihova mama.

Da je delitev gospodinjskih opravil v družinah neenaka glede na spol, priznavajo tudi moški. 49 % vseh moških (32 % najmlajših moških, 60 % moških srednjih let in 55 % starejših moških) navaja, da večino gospodinjskih nalog opravlja njihova partnerka. Da za večino gospodinjskih opravil poskrbijo sami, navaja 27 % moških. Moški in ženske se precej močno razhajajo glede zaznavanja, kdo doma poskrbi za več opravil. Moški sami sebi pripisujejo večjo vlogo v dejanski razdelitvi gospodinjskih opravil, kot ženske menijo, da jo imajo.

Podobno kot najmlajše ženske tudi najmlajši moški (kar 71 % jih živi pri starših) navajajo, da gospodinjske naloge opravi njihova mama (59 %).

Enakomerna porazdelitev gospodinjskih opravil ni dojeta kot dejavnik enakovrednega partnerstva.

Kljub neenakomerni porazdelitvi gospodinjskih opravil je velika večina žensk (82 %) in moških (89 %) prepričanih, da v njihovih partnerskih zvezah obstajajo enake možnosti. To se sklada tudi z njihovim idealom življenja v modelu enakovrednega partnerstva. Da enakomerno porazdelitev gospodinjskih opravil ženske in moški ne dojemajo kot sestavni del enakovrednega partnerstva, potrjujejo tudi odgovori, ki so jih dali na vprašanje o spontani definiciji enakih možnosti, kjer skoraj ne omenjajo enakovredne razdelitve domačih opravil.

Načeloma ženske in moški zavračajo vnaprejšnjo delitev domačih opravil na moške in ženske, a hkrati poudarjajo pomen fizične zmogljivosti, izbire in tradicije.

Večina žensk in moških sicer zavrača s spolom pogojeno delitev domačih oziroma gospodinjskih nalog v partnerstvu, a delež tistih, ki se strinjajo z delitvijo dela glede na spol, ni zanemarljiv. Da bi moški morali opravljati »moška dela« in ženske »ženska dela« meni 32 % žensk in 40 % moških. Nizko izobraženi (42 %) to odobravajo v večji meri kot visoko izobraženi (28 %), s podeželskih območij v večji meri (41 %) kot tisti iz večjih mest (27 %). V vseh teh kategorijah je delež moških nekoliko višji od deleža žensk. Ugotovitve iz fokusnih skupin nakazujejo, da sta opredelitvi »moškega dela« in »ženskega dela« povezani z biološkimi lastnostmi, saj se moškim pripisujejo naloge, ki zahtevajo veliko fizično moč. Poleg tega je raven intenzivnosti, s katero moški opravljajo gospodinjska opravila, odvisna od generacijske pripadnosti in življenjskega okolja – bolj kot je populacija starejša in manj kot je izobražena ter doma iz tradicionalnih okolij, bolj tradicionalno je pripisovanje nalog.

Družina mojih staršev je bila bolj tradicionalna, zato je doma za vse skrbela mama. Midva s partnerjem si bolj enakomerno deliva delo. Tu in tam skuha obrok in mi pomaga pri drugih stvareh. (ženska fokusna skupina 18–29)

Določenih nalog v hiši ženska ne more opraviti. Ne bomo si prizadevale za enakopravnost pri opravilih, ki so fizično prezahtevna. (ženska fokusna skupina 50+)

Neenakost pri hišnih opravilih je povsem logična. Ženske navadno niso sposobne opravljati težkega fizičnega dela. (ženska fokusna skupina 30–49)

Moja družina izvira z juga, kjer velja, da je ženska odgovorna za vsa gospodinjska opravila, kar je v naši družbi še vedno globoko zakoreninjeno. Mislim, da je naša generacija to že prerasla. Vsaj meni se zdi tako, midva s partnerjem sva v najinem razmerju te stvari zelo dobro uredila. (ženska fokusna skupina 18–29)

Obstajajo stvari, ki so zelo specifične, ker jih ženske fizično niso sposobne opravljati. (moška fokusna skupina 50+)

Menim, da se to spreminja iz generacije v generacijo. Moj oče, ki izvira iz južne Srbije, je strogo ločeval – moški je moški, ženska pa je dobra samo za to, da dela okrog hiše. Tako je bilo nekoč, pred 50 leti. Zelo verjetno je, da še vedno najdeš ljudi, ki razmišljajo na tak način, vendar so redki. V mlajših generacijah je tega manj. (moška fokusna skupina 30–49)

V splošnem se pričakuje, da se določena opravila delijo med moške in ženske. Meni osebno se zdi, da so tako moški kot ženske sposobni opraviti karkoli. Jaz naredim vse sam in se zato ne počutim nič manj moškega. Presenečen sem, da je to vprašanje v družbi še vedno aktualno. (moška fokusna skupina 18–29)

Vzemimo na primer mojo bivšo taščo, mater moje bivše. Tudi ona je ločena in po ločitvi sem jo pogosto slišal reči: »Rada bi videla tisto drugo žensko, kako mu kuha in pere perilo.« Kot da je bila njena edina naloga kuhati in prati perilo. Zanimivo je, kako ljudje te vloge, ki so pogosto poniževalne, pripisujejo sami sebi. Očitno je bila tako vzgojena. In to sem ji tudi enkrat omenil, pa ni imelo posebnega učinka. (moška fokusna skupina 18–29)

Večina žensk in moških ne vidi ovir, da ne bi moški prevzemali gospodinjskih opravil. Da moški niso primerni za gospodinjska opravila, pa še vedno meni 19 % moških in 17 % žensk. Takšno mnenje je bolj prisotno pri starejših, nizko izobraženih in tistih, ki prihajajo s podeželskih področij. V fokusnih skupinah so predvsem mlajši moški mnenja, da je za predstave o vlogah spolov ključno, na kakšen način je bil kdo vzgojen. Nekatere ženske pa pripisujejo odgovornost za raven sodelovanja moških pri gospodinjskih opravilih materam in ženam. Po njihovem mnenju ženske vzgajajo naslednjo generacijo, zato njihov način vzgoje otrok pomembno vpliva na njihove predstave o vlogah. To se ujema s prepričanjem mnogih žensk, da so enake možnosti v družinskem življenju zasebna zadeva, zato nikakršni uradni ukrepi ne morejo spodbujati enakosti – lahko le krepijo ozaveščenost in vzpostavljajo ugodne okvirne pogoje. Nadalje, nekateri moški in ženske menijo, da gre pri opravljanju gospodinjskih opravil za izbiro, da vsak dela tisto kar zna in ga veseli.

Nalog ne bi smeli deliti glede na to, ali gre za ženska ali moška opravila. In še bolje je, če vam v vaši družini uspe vzpostaviti svoj vzorec. Naš problem je, da moj mož ne zna kuhati in zato preprosto ne kuha. V redu, ni treba kuhati, boš pa počel druge stvari. In res počne druge stvari – pomiva, posesa hišo, vse. In tako je povsem v redu. Uspelo nama je, da sva se tako sporazumela. Ženske prevečkrat naredijo napako, ko rečejo: »Zakaj se kar naprej vtikaš v moje delo,« ali »poglej, kako si naredil tole ali tisto.« Svojemu moškemu morate pustiti, da stvari naredi po svoje. (ženska fokusna skupina 18–29)

Nič ni narobe, če moški zamenja plenico, kaj zlika, opere perilo ali skuha obrok. Moški so se včasih tega sramovali in tiste, ki so to počeli, so v družbi zasmehovali. Danes so te zadeve precej bolj liberalne, zato ni nič sramotnega, če moški opravlja gospodinjska dela. (ženska fokusna skupina 30–49)

Mislim, da je vzgoja odvisna od matere. To bi moralo biti materino poslanstvo. Ne bi smele narediti vsega za svoje otroke ali namesto njih, temveč bi jih morale vse to naučiti. Predvsem na fante imajo matere lahko zelo velik vpliv. To meni kot materi nalaga odgovornost za obnašanje in prihodnje delovanje mojih otrok. (ženska fokusna skupina 30–49)

Imam 26 let starega brata, za katerega nisem prepričana, ali ve, koliko gumbov je na pralnem stroju. Ko je bil v tujini, je živel sam, ko pa se je vrnil v mamino oskrbo, je dobil 24-urno VIP-oskrbo, ki jo ima še vedno. (ženska fokusna skupina 18–29)

Zakaj bi bilo treba moškega siliti k nečemu, v čemer ni dober? Enako velja za ženske – zakaj bi jih morali siliti, da počnejo nekaj, česar ne zmorejo ali nočejo? (moška fokusna skupina 18–29)

Rad imam, da je vse urejeno in pospravljeno, zato skrbim, da je tako. Ne v smislu »loščenja tal, dokler v njih ne vidiš svojega odseva«, ampak dnevna soba mora biti dnevna soba – nobenega spodnjega perila povsod naokrog, nobenih nogavic. Ona pa večinoma skrbi za kuhanje. Tako sva si razdelila opravila. (moška fokusna skupina 18–29)

Nikoli nisem delal razlik med moškimi in ženskami v smislu »ženska sodi v kuhinjo, moški pa v garažo«. Mislim, da so takšne predstave napačne. Odraščal sem v nekonzervativnem okolju, zato nisem navajen na stereotipe in kalupe. Poznam pa nekaj ljudi, ki razmišljajo drugače, ampak to je večinoma odvisno od tega, kako je človek vzgojen. (moška fokusna skupina 18–29)

Moški v večji meri kot ženske menijo, da se pogosto odpovejo lastnim željam v korist partnerke ali družini.

69 % moških in 58 % žensk meni, da svoje želje pogosto podredijo željam svoje partnerke oziroma partnerja ali družine. Čeprav je občutek sklepanja kompromisov bolj prisoten pri moških kot pri ženskah, se več moških (63 %) kot žensk (55 %) ne strinja s trditvijo, da je »v njihovem življenju ostalo le malo prostora za osebne načrte in želje«.

2.4. Usklajevanje poklicnega in družinskega življenja

Danes je usklajevanje poklicnega in družinskega življenja težje kot nekoč.

Da je usklajevanje poklicnega in družinskega življenja za ženske danes težje kot je bilo nekoč, meni 83 % žensk in 77 % moških. Med ženskami takšno mnenje bolj prevladuje med nizko izobraženimi (89 %) kot visoko izobraženimi (79 %). Usklajevanje poklicnega in družinskega življenja je po mnenju večine danes težje tudi za moške. Tako namreč meni 75 % moških in 68 % žensk.

Pritisk delovnega okolja se povečuje, kar bolj občutijo ženske.

Večina žensk in moških meni, da se pritisk delovnega okolja povečuje in morajo več časa in energije posvetiti delu oziroma zaposlitvi kot v preteklosti. Da se to nanaša na moške, meni 70 % moških in 68 % žensk, da se nanaša na ženske, pa meni 86 % žensk in 73 % moških. Da je pritisk delovnega okolja tako na moške kot na ženske večji kot kadarkoli, posebej opažajo v najstarejši generaciji (50+), ki zaradi dolgoletne prisotnosti na trgu dela najlažje primerja delovno okolje, v nasprotju z najmlajšo starostno skupino, ki tudi v najnižjem deležu navaja, da se pritisk delovnega okolja povečuje.

Zaradi pritiska delovnega okolja in še vedno prisotnega prepričanja, da je naloga matere, da vzame starševski dopust, bolniški stalež za otroka ter dela s krajšim delovnim časom zaradi starševstva, ženske zaznavajo, da zlasti one občutijo pritisk glede usklajevanja poklicnega in družinskega življenja. S tem se v celoti ne strinjajo moški, saj menijo, da so tudi oni pod vse večjim pritiskom glede usklajevanja poklicnega in družinskega življenja.

Če bi se prebudile kot moški, bi vsekakor občutile precej manjši pritisk. (ženska fokusna skupina 18–29)

Kot se je pokazalo v fokusnih skupinah, za pritisk, ki ga občutita starša (posebej matere) glede usklajevanja poklicnega in družinskega življenja, starši krivijo gospodarski sistem in trg dela. Uspešno usklajevanje poklicnega in družinskega življenja naj bi bilo pogosto odvisno od dobre volje in razpoloženja delodajalcev. Poleg tega se nekatere ženske pritožujejo, da tako njihove družine kot družba v splošnem njihove poklicne potrebe in karierno delovanje obravnavajo drugače kot enake potrebe in delovanje moških.

Včasih je bilo lažje. Imeli smo drugačne urnike – od doma smo odšli zgodaj zjutraj in se popoldne vračali bolj zgodaj. Več časa smo imeli za svoje družine. In nismo bili tako utrujeni, saj delo niti približno ni bilo tako zahtevno in obsežno kot danes. Precej manjša bremena smo nosili. Danes nam nalagajo zelo težka opravila, in ker nihče ne zaposluje in se ljudje upokojujejo, se obseg dela nenehno veča. Pogosto moramo delati nadure in tudi ob sobotah. In razpored dela nam ni naklonjen. Ves čas smo pod ogromnim pritiskom. (ženska fokusna skupina 30–49)

Urnik dela je največkrat zelo neprijazen do družin z majhnimi otroki. (ženska fokusna skupina 30–49)

V naši družini se življenje vrti okrog urnika dela mojega moža in zato je še toliko bolj pomembno, da imam jaz normalen delovni čas, saj moram sama poskrbeti za vse. (ženska fokusna skupina 30–49)

Tudi jaz se moram vsakodnevno usklajevati. V službi se vsak dan usklajujem. Na srečo je moj šef zelo razumevajoč glede moje situacije. Ampak s kolegi si usklajujemo urnike in se vedno trudimo prilagajati drug drugemu. (ženska fokusna skupina 18–29)

Edino, kar moraš zdaj storiti, je najti delodajalca, ki bi ti bil pripravljen pustiti imeti skrajšan delovni čas. (ženska fokusna skupina 50+)

Ko gre ženska na poslovno potovanje, je to zelo opazno. Ko pa gre moški na poslovno potovanje, nihče niti ne trene z očesom. Pa ne samo to. Na svoj račun slišiš obtoževanja. Slišim, kako me družinski člani sprašujejo: »Zakaj se vsa predaja podjetju, zakaj ni doma z nami?« (ženska fokusna skupina 30–49)

Idealne ureditve ni. Zaradi prihodkov je težko usklajevati čas. V vsakem primeru se v osebnem življenju nečemu odpoveduješ. (moška fokusna skupina 18–29)

Ne verjamem, da imaš glede delovnega razporeda kakšno izbiro. Če hočeš imeti službo, moraš vzeti, kar ti pač dajo. (moška fokusna skupina 30–49)

Težava nastopi, kadar imata oba starša na delu res naporen tempo in sta oba zelo zaposlena. Za otroke je to ponavadi zelo naporno. (moška fokusna skupina 50+)

Eden od staršev mora imeti možnost, da dela samo dopoldne, tako da otroci ne ostajajo sami oziroma jih lahko popoldne čuva vsaj eden od staršev. (moška fokusna skupina 30–49)

Zdi se mi pomembno, da si sposoben izklopiti. Ko se dan bliža večeru, recimo okrog petih, je konec z delom za tisti dan. Če me kdo kliče – lahko počaka do jutri. To je pomembno že zdaj, ko bo tu dojenček, pa bo postalo še bolj pomembno. (moška fokusna skupina 18–29)

Dandanes ljudje ne vedo, kaj se bo zgodilo naslednji dan, ali se bodo morali preseliti zaradi službe, da bodo lahko preživeli. Mislim, da jim je danes res težko imeti družino. (moška fokusna skupina 50+)

Skrb za otroke je še vedno predvsem naloga žensk, čeprav zlasti mladi menijo, bi si morala oba partnerja deliti obveznost skrbi za otroka.

Skoraj vse ženske (97 %) in moški (96 %), bolj ali manj neodvisno od starosti in izobrazbe, se strinjajo, da bi matere v prvih mesecih po rojstvu otroka morale ostati doma. Manj žensk (79 %) in moških (72 %) meni, da bi to moral storiti tudi oče. Mnenje, da bi tudi oče moral ostati prve mesece po rojstvu otroka doma, je najpogosteje prisotno pri najmlajši starostni skupini (moški: 18–29: 87 %, 50+: 71 %; ženske: 18–29: 76 %, 50+: 70 %). Mlajši moški so temu celo nekoliko bolj naklonjeni kot mlajše ženske.

Od žensk (79 %) se v večji meri kot od moških (66 %) pričakuje, da bodo, ko je otrok majhen, delale manjše število ur oziroma delale s krajšim delovnim časom. Med tistimi, ki menijo, da bi morale ženske delati krajši delovni čas, je nekaj več žensk (80 %) kot moških (78 %), prevladujejo najstarejša starostna skupina (50+: 88 %, 18–29: 63 %) in nizko izobraženi (83 %). Pri tem je zanimivo, da ne glede na starost ali izobrazbo večina moških (68 %) in žensk (63 %) meni, da bi tudi očetje morali delati manj, dokler so njihovi otroci majhni.

Kljub prevladujočemu mnenju, da bi tudi očetje morali ostati doma prve mesece po rojstvu otroka in delati manjše število ur, ko je otrok majhen, je razprava v fokusnih skupinah poka-

zala, da usklajevanje poklicnega in družinskega življenja zadeva predvsem ženske. Najmlajša starostna skupina sicer poudarja potrebo, da se morata oba spola vključevati v vzgojo otrok in oba nositi morebitne neugodne posledice za kariero. Mlajši moški dolžnosti vzgoje otrok sicer ne pripisujejo avtomatično partnerici, niti ne trdijo, da je sklepanje kompromisov in prilagajanje delovnega časa z namenom uskladitve poklicnega in družinskega življenja izključno odgovornost ženske, a pri sebi ne vidijo možnosti, da bi se »žrtvovali« sami. Zaznati je, da se po rojstvu otroka spolne vloge vrnejo k nekoliko bolj tradicionalnemu vzorcu. Večina odobrava možnost dela s krajšim delovnim časom zaradi otroka, vendar pri tem mislijo, da je to možnost, ki naj jo izkoristi ženska. Pri usklajevanju je pomembna tudi pomoč drugih (predvsem dedkov in babic), saj to ženskam omogoča, da delajo s polnim delovnim časom.

Mislim, da bi bilo edino pravilno, da bi polovico porodniškega dopusta izkoristil oče. To bi moralo biti pravilo, saj bi imelo zelo pozitivne učinke na prihodnji razvoj otroka. (ženska fokusna skupina 18–29)

Po zakonu si upravičena do prilagojenega, krajšega delovnega časa, če zaprosiš zanj. Sama v službi nisem hotela izsiliti tega, saj sem si govorila, da bom poskusila in zavihala rokave, kolikor se bo pač dalo. Ampak res rabiš podporo, ker otrok v vrtcu pobere najrazličnejše bolezni. Prvi dve leti sta bili zelo kritični. Hvala bogu, da sem imela ob sebi starša, ki sta mi lahko pomagala – če ne bi bilo njiju, bi bilo grozno. Ogromno časa bi preživela na bolniški, če ne bi bilo mojih staršev. (ženska fokusna skupina 18–29)

Za novopečene matere je dobra možnost, da so po povratku z enoletnega porodniškega dopusta upravičene do krajšega, 6-urnega delavnika. To je nekakšen kompromis, ki omili kratek porodniški dopust. (ženska fokusna skupina 30–49)

Kakor se mi zdi, je situacija zdaj dosti boljša, zdaj veljajo nova pravila, ki ženskam omogočajo pravico do krajšega delovnika. Veliko jih to pravico izkoristi. (ženska fokusna skupina 50+)

Seveda se bom potrudil vključevati, konec koncev otrok potrebuje očeta. (moška fokusna skupina 18–29)

Še eno leto šole mi ostane, potem pa se nameravam osredotočiti na to, kako moj otrok odrašča. Preživljati čas z njim, delati z njim, mu pokazati, kako se kaj naredi. (moška fokusna skupina 18–29)

Če moraš skrbeti za otroka, je dobro imeti partnerja in imeti pri roki stare starše, kadar jih potrebuješ. (moška fokusna skupina 18–29)

Pomembno je, da razvijaš svojo kariero. Ne predstavljam si, da bi se lahko zdaj osredotočal na otroke. (moška fokusna skupina 18–29)

Vrnila se bo v službo. In imela bo takšno službo, ki ji bo omogočala otroka vzeti s sabo na delo. (moška fokusna skupina 18–29)

Ženska lahko ostane aktivna na svojem delovnem mestu, in če gre samo za nekaj ur, ji je lažje pustiti otroka v vrtcu. (moška fokusna skupina 50+)

Ženskam, ki nameravajo biti matere, bi dal pravico, da eno leto ostanejo doma, potem pa bi morale naslednja tri leta delati recimo po dve uri ali vsaj po skrajšanem delovnem času. To bi bilo dobro zanje in za otroke. Pa tudi za družino. (moška fokusna skupina 50+)

Spomnim se, da je tudi moja mama delala v več izmenah in takrat je bilo za nas mulce to zelo težko. Povsem sami smo bili kot majhni otroci, očeta ni bilo, ker je pogosto pozno prihajal domov, in tako smo bili v čisto brezizhodnem položaju. Sama svojim otrokom tega nisem hotela narediti. (ženska fokusna skupina 50+)

Otrok v prvih mesecih in letih najbolj potrebuje mamico. To je za razvoj otroka zelo pomembno. Mamica mu v tem obdobju lahko da največ. (ženska fokusna skupina 30–49)

Več kot polovica žensk meni, da po rojstvu otroka ženska ostane brez časa zase (57 %). Ženske, stare nad 50 let, se s tem strinjajo dosti bolj kot mlajše skupine (18–29: 47 %, 30–49: 50 %, 50+: 65 %). S tem pa se v manjši meri strinjajo moški. Da po rojstvu otroka mati ostane brez časa zase, meni 49 % moških. Moški, starejši od 50 let, se s tem strinjajo precej

izraziteje kot mlajši skupini (18–29: 40 %, 30–49: 46 %, 50+: 58 %). Po rojstvu otroka se življenje spremeni tudi moškim. Da tudi očetje ostanejo brez časa zase, meni 32 % moških in 23 % žensk.

Morda je ženskam pomembneje imeti družino in se zaradi nje marsičemu odpovemo, bodisi zavestno ali podzavestno. (ženska fokusna skupina 50+)

Če bi bila moški, bi bila skrb za družino na drugem mestu – na to bi gledala popolnoma drugače. (ženska fokusna skupina 50+)

Moški imajo več časa zase, več prostega časa, po službi gredo na pivo s prijatelji in to eno pivo se pogosto zavleče do mraka. (ženska fokusna skupina 50+)

Zame je usklajevanje časa problem, ker ima moj mož triizmenski delovnik. Zaradi otroka moram vedno zagotoviti, da bom doma. Bodisi delam ali pa skrbim za otroka. (ženska fokusna skupina 18–29)

Otrok spremeni veliko stvari. Vseeno pa verjamem, da, če sta dva [starša] normalna, otrok ne more spremeniti čisto vsega. Življenje bi moralo teči naprej kot prej. Zdaj imam 28 let in vsekakor hočem početi druge stvari, ne pa se osredotočati izključno na dojenčka. (moška fokusna skupina 18–29)

Moški imajo manj odgovornosti, manj dela, več časa za počitek – za posedanje na kavču po službi [...] Več imajo prostočasnih dejavnosti in manj dolžnosti pri vzgoji otrok. (ženska fokusna skupina 30–49)

Moški bi morali razbremeniti ženske pri gospodinjskih opravilih in skrbi za otroke.

Ob zavedanju, da za gospodinjska opravila večinoma skrbijo ženske in da, dokler so otroci majhni, matere svoj prosti čas omejujejo pogosteje kot moški, se večina žensk (85 %) in moških (80 %) strinja, da bi morali moški razbremeniti svoje zaposlene partnerice (80 %). Zanimivo je, da tako mlade ženske kot tudi mladi moški po tem ne vidijo tolikšne potrebe kot najstarejša skupina (moški: 18–29: 58 %, 50+: 88 %; ženske:18–29: 65 %, 50+: 91 %). Precej manj žensk (41 %) in moških (45 %) meni, da bi ženske morale razbremeniti svoje zaposlene partnerje.

V fokusnih skupinah mnoge ženske, ne glede na starost, navajajo, da očitno obstajajo določene družbene in psihološke ovire, ki moškim preprečujejo, da bi razbremenili svoje zaposlene partnerice, in pozivajo k večji podpori s strani partnerja.

Seveda je za ženske težje – ženske morajo organizirati in usklajevati svoje osebno in poklicno življenje. Moški se kar nekako izmaknejo in tega jim nihče ne očita. Dejstvo, da se govorilnih ur največkrat udeležujejo mame, lepo pokaže, kakšna je situacija. Ampak moški bi morali podpirati svoje žene. (ženska fokusna skupina 30–49)

Osnovna zamisel je bila, da bi moški vzel očetovski dopust in tako materi omogočil, da obdrži službo. (ženska fokusna skupina 18–29)

Očetovski dopust bi za moške moral postati obvezen. Moški na to ne bi pomislili niti v sto letih, kaj šele, da bi ga uporabili. Lepo bi bilo, da bi bil obvezen, saj se tako ne bi mogli izogniti negovanju otroka. Tako ne bi mogli reči ali narediti nič, ko bi jim rekle: »Glej, tule je dojenček, vzemi ga. Pa previden bodi!« (ženska fokusna skupina 30–49)

Od naših partnerjev pričakujemo, da nas podpirajo, vendar ni vedno tako. Včasih partner ni pripravljen zagotoviti toliko podpore, kot jo rabiš, in potem se moraš znajti sama. (ženska fokusna skupina 18–29)

Varstvo otrok bi moralo biti bolje prilagojeno potrebam zaposlenih mater.

Večina žensk in moških se strinja, da bi moralo biti otroško varstvo še bolj prilagojeno zaposlenim staršem. Pri tem jih več (82 % ženske in 78 % moški) meni, da bi moralo biti bolj prilagojeno zaposlenim materam kot zaposlenim očetom (54 % ženske in 55 % moški). To ponovno potrjuje še vedno prevladujoče stališče, da je skrb za otroke naloga matere. Tudi tukaj je v

najmlajši starostni skupini zaznati manjše strinjanje s trditvijo, da bi bilo treba otroško varstvo še bolj prilagoditi zaposlenim staršem, kot v srednji in najstarejši starostni skupini.

Starši se čutijo odgovorne za neprimerno vedenje svojih otrok in menijo, da je eden od razlogov za to tudi pomanjkanje prisotnosti staršev.

Ženske in moški menijo, da je eden od razlogov za slabo obnašanje otrok, da niso doma dovolj pogosto. 59 % žensk meni, da so matere, ki doma ne preživijo zadosti časa, odgovorne za neprimerno vedenje svojih otrok in 71 % moških meni, da so očetje, ki doma ne preživijo zadosti časa, odgovorni za neprimerno vedenje svojih otrok. 49 % moških pripisuje odgovornost za neprimerno vedenje svojih otrok materam, ki doma ne preživijo zadosti časa, 62 % žensk pa odsotnim očetom. Ker se moškim v večji meri kot ženskam pripisuje krivdo oziroma odgovornost za vedenje otrok, lahko sklepamo, da je še vedno prisotno stališče, da so očetje bolj kot matere odgovorni za disciplíniranje otrok. V fokusnih skupinah je bilo izraženo tudi stališče, da je odgovornost tudi na strani otroškega varstva in šole.

2.5. Vrnitev na delo po rojstvu otroka

Odločitev za otroka lahko ogrozi zaposlitev ali pripelje do kariernega nazadovanja žensk.

Velika večina žensk se strinja, da se ženske težko odločijo za otroke zaradi strahu pred izgubo službe (90 %). Posebej to izpostavljajo ženske z nizko izobrazbo (94 %). Enakega mnenja so tudi moški, čeprav v malo manjšem deležu (84 %). Med njimi se s tem stališčem najbolj strinjajo v najstarejši in najbolj izkušeni starostni skupini (50+: 90 %; 30–49: 81 %; 18–29: 78 %).

Podobno velika večina žensk (88 %) in moških(80 %) meni, da se ženske ne bi smele odločati za otroke, preden si ne zagotovijo varne zaposlitve (za polni delovni čas). To mnenje ženske zagovarjajo ne glede na starost ali izobrazbo, med moškimi pa najbolj tisti v najstarejši skupini.

Rojstvo otroka in odsotnost z dela zaradi materinskega in starševskega dopusta po mnenju žensk (72 %) in moških (62 %) vpliva na karierne možnosti žensk. Da imajo ženske po vrnitvi s starševskega dopusta manj kariernih možnosti, v večji meri izpostavljajo ženske iz najstarejše starostne skupine(50+: 78 %, 30–49: 70 %, 18–29: 60 %), prav tako moški(50+: 74 %, 30–49: 56 %, 18–29: 50 %), kot tudi tisti z nižjo izobrazbo (nizka: 74 %, srednja: 67 %, visoka: 58 %).

Ta stališča potrjujejo tudi ugotovitve fokusnih skupin. Ženske v fokusnih skupinah so izpostavile predvsem problem odločitve za otroka, če nimaš stalne in stabilne zaposlitve in prihodkov, moški pa predvsem konkretne (slabe) izkušnje žensk, ki jih poznajo. Oboji so izpostavili manjše možnosti žensk pri zaposlovanju zaradi nosečnosti in izrabe starševskega dopusta ter bolniškega staleža za otroke, ter kršitev zakonodaje s strani delodajalcev.

Vsaka mlada ženska bo raje trikrat premislila, preden se odloči za otroka. Toliko kot stane otrok in otroško varstvo – bolje, da trikrat premisliš. In tako nazadnje odložiš odločitev za otroka in počakaš, da začneš bolje služiti. (ženska fokusna skupina 18–29)

Zagotovo rabiš stabilno zaposlitev, preden lahko sploh začneš razmišljati, da bi imel otroke. [...] V današnjem svetu ljudje dobijo službe, ko so blizu 40-im. Ko so stari, drugače povedano. Če pa ti uspe prej dobiti službo, jo je težko usklajevati s starševstvom. Otrok je vsekakor breme za kariero. (ženska fokusna skupina 50+)

Naslednji scenarij sem opazil v številnih okoljih – kakor hitro ženska zanosi, je, kot ne bi več obstajala. Tudi če že vrsto let dela za določeno podjetje, takoj ko njen trebuh postane opazen, je ni več. To se ženskam dogaja vse prepogosto – takoj ko zanosijo, se lahko za več let poslovijo od svoje službe. (moška fokusna skupina 18–29)

Imamo zakon, po katerem noseče ženske ni mogoče odpustiti. Ampak točno to je razlog, da mladih žensk, ki bi potencialno lahko zanosile, sploh ne zaposlujejo. Raven varstva za noseče ženske je enaka kot za invalidne osebe ali zaposlene, stare 50 let ali več. Zato v zasebnih podjetjih neradi zaposlujejo ženske, ki bodo najverjetneje zanosile. (moška fokusna skupina 18–29)

Zato se ženske bojijo zanositi. Dobijo pripravništvo in obljubljeno jim je podaljšanje pogodbe. In v tem času se bojijo zanositi. (moška fokusna skupina 18–29)

Bratova punca je klasičen primer – dobila je službo v lekarni in točno takšno, kot si jo je res želela. Podaljšali so ji do maja, vendar ima v pogodbi klavzulo, ki jih prepoveduje, da bi zanosila. A8: Mislim, da to ni legalno. A1: Kakorkoli, ne glede na to, ali imaš takšno klavzulo ali ne, ti jasno dajo vedeti – ustno – da nosečnost ni zaželena. (moška fokusna skupina 18–29)

Nekje sem prebral, da ženske pri iskanju zaposlitve nimajo nobenih privilegijev, ker imajo otroke. Ampak gledano s poslovne perspektive, je to nekako normalno ali vsaj razumljivo. Res je precej drugače, če zaposliš žensko v tem obdobju življenja, ko še ni poročena ali še nima otrok, ko bo bolj pogosto na bolniškem dopustu itd. Nekdo z majhno skupino zaposlenih se dobro zaveda, da se bo moral potruditi preprečiti, da bi ženska odhajala na bolniški ali porodniški dopust, ali pa bo moral zanjo iskati zamenjavo. Samo določen čas lahko gledaš, kako se ti osebje iz dneva v dan krči, in posebej če govorimo o manjših ekipah, začneš biti pozoren, koga zaposluješ. Takšne vrste enakopravnost ne obstaja. Načeloma sicer obstaja, v praksi pa ne. (moška fokusna skupina 50+)

To sem doživela sama. Na razgovoru so mi postavili vsa tista vprašanja, vključno s tem, ali nameravam kadarkoli odhajati na bolniški dopust in ali imam varuško ali koga drugega, ki bo doma lahko pazil mojega otroka. Moškim teh vprašanj ne postavljajo. (ženska fokusna skupina 18–29)

Tudi pri meni je denar glavni razlog, da odlagam odločitev za otroke. Imam majhno podjetje in nestalne prihodke, zato je na mojem partnerju, da poskrbi za stabilnost. Zaenkrat sva se odločila, da se posvetiva svojim karieram in z otrokom počakava, dokler se razmere ne ustalijo. (ženska fokusna skupina 18–29)

Kar se v Sloveniji najpogosteje zgodi, je, da tistemu, ki vzame bolniški dopust, to odbijejo od plače. (ženska fokusna skupina 18–29)

Načelna podpora delitvi družinskih obveznosti.

Ženske (99 %) in moški (98 %) so popolnoma prepričani, da si morata partnerja po izteku staršev-skega dopusta in vrnitvi mame oziroma starša na delo deliti družinske obveznosti. Vendar pa, kot se je pokazalo v poglavju o načinih življenja, obstaja glede dejanske delitve gospodinjskih opravil in skrbstvenih nalog v slovenskih družinah velik razkorak med načelnim stališčem in prakso, ki je še vedno precej tradicionalna. Ženske v bistveno večji meri kot moški prevzemajo te naloge. V fokusnih skupinah ženske tudi samokritično opažajo, da se same velikokrat preveč obremenijo.

Ključno je, da imaš pri svoji karieri partnerjevo podporo. Kot ekipa je mnogo lažje napredovati. (ženska fokusna skupina 18–29)

Ampak to delamo same sebi! Naša dejanja nas vodijo do tega, da si naložimo več dela in odgovornosti, kot smo jih zmožne opraviti. (ženska fokusna skupina 30–49)

Na kratko spregovorimo o sindromu izgorelosti. Koga najpogosteje prizadene? Ženske. Ne moških. Zakaj? Ker se same preveč izpostavljamo. Ampak, če se ne bi preveč izpostavljale, ne bi bilo nikoli nič opravljeno! (ženska fokusna skupina 30–49)

Nerazumevanje delodajalcev predstavlja oviro za večje prevzemanje družinskih obveznosti moških.

80 % žensk in 78 % moških meni, da delodajalci ne kažejo razumevanja do moških, ki bi radi delali krajši delovni čas, vzeli bolniški dopust zaradi bolnega otroka ali si delili starševski dopust ter tako bolj enakovredno sodelovali v družinskih obveznostih. Med moškimi jih največ izraža

takšno stališče v starostni skupini 30-49 let (81 %) in najmanj v najmlajši starostni skupini (72 %). Tudi v fokusnih skupinah je zaslediti mnenja, da delodajalci niso naklonjeni očetom, da bi prevzemali več družinskih obveznosti.

Če šefu v službi rečeš: »Poslušaj, moram ostati doma, ker je moj otrok bolan,« ti bo odgovoril, »Kaj, a nimaš žene?« ali »Mar otrok nima matere?« (moška fokusna skupina 50+)

Nihče se ne sprašuje, zakaj so matere tiste, približno 90 % jih je, ki vzamejo bolniški dopust, kadar je otrok bolan, zakaj ne očetje. Zakaj? Ne vem. Morda zato, ker delodajalci ne bi sprejeli ničesar drugega. (moška fokusna skupina 50+)

2.6. Enake možnosti v poklicnem življenju

Zaposlitev je za ženske in moške bistven del življenja, ključnega pomena za njihovo samospoštovanje in psihično dobro počutje.

Kot kažejo ugotovitve kvantitativne in kvalitativne raziskave, je delati oziroma biti zaposlen pomembno tako moškim kot ženskam. Ugotovitve v fokusnih skupinah moških kažejo, da sta kariera in služba ključen, samoumeven del njihovega življenja, ki ga posebej ne omenjajo. Kadar moški izrecno omenjajo delo, ga večinoma povezujejo z denarjem in samospoštovanjem, včasih pa tudi z osebnimi zanimanji in sposobnostmi. Ženske izpostavljajo pomen finančne neodvisnosti: delo je vir zadovoljstva, odobravanja, samouresničevanja in izpolnitve. Številne ženske zatrjujejo, da delo pomeni svobodo, enakopravnost, enak položaj in moč. Rade bi »nekaj premaknile«, od dela pričakujejo osebno rast, notranjo moč in samozavest. Predvsem (a ne izključno) mlajšim ženskam osebno napredovanje pomeni močno motivacijo, omogoča jim postavljati vedno nove cilje.

Hvala bogu, da sem nazaj v službi, ko sem bila namreč na porodniškem dopustu, nisem imela nobenega življenja. Zdaj se iz službe vračam precej utrujena, a vseeno polna energije, kar mi omogoča, da nadaljujem z delom. Ogromno mi pomeni, da imam svoje življenje in partnerja, ki mi pusti dihati. (ženska fokusna skupina 18–29)

Tudi jaz potrebujem svoje življenje. Delo. Finančno neodvisnost. Moram kaj premakniti. (ženska fokusna skupina 18–29)

Mislim, da delo pomeni finančno neodvisnost. Predstavlja določeno svobodo in enakopravnost za vse nas. Če si neodvisna, nimaš tistega občutka manjvrednosti, občutka, da nekomu ves čas nekaj dolguješ. Finančna neodvisnost ti da določeno moč. (ženska fokusna skupina 30–49)

Sem nezaposlena in večinoma odvisna od svojega partnerja, čeprav doma veliko prispevam k temu, da družina lahko preživi. Ampak ni isto. (ženska fokusna skupina 30–49)

Služba ni slaba. Težava je v tem, da ni nobene možnosti napredovanja. (ženska fokusna skupina 18–29)

Napredovanje pomeni motivacijo. (ženska fokusna skupina 18–29)

Rada sem ustvarjalna in kadar nekaj dosežem, potem hočem nove in večje stvari. (ženska fokusna skupina 18–29)

Pravijo, da delo naredi človeka. Delo je hkrati pravica in prednost. Če si brezposeln, se preprosto počutiš povsem nekoristnega v družbi. (ženska fokusna skupina 18–29)

Tudi moja punca se hoče vrniti na delo po porodniškem dopustu. Rada bi ohranila aktiven življenjski slog, ne pa postala mamica za poln delovni čas. (moška fokusna skupina 18–29)

Ženske težje napredujejo na vodstvene položaje kot moški.

Kako ženske in moški dojemajo možnosti žensk, da bi napredovale v poklicnem življenju? Na vprašanje, kateri spol težje dosega vodstvene položaje, 78 % žensk in 62 % moških odgovarja, da ženske. V primerjavi s tem le 30 % žensk in 33 % moških meni, da je vodilne položaje tež-

ko doseči moškim, s tem pa se najstarejša starostna skupina (40 % žensk in 39 % moških) in nizko izobražena (45 % žensk in 38 % moških) strinjata bolj kot najmlajša starostna skupina (11 % žensk in 21 % moških) in visoko izobraženi (16 % žensk in 16 % moških).

V fokusnih skupinah moški, prav tako kot ženske, izražajo mnenje, da so moški in ženske načeloma enako primerni za vodstvene položaje in da bi ženske morale imeti enake možnosti za napredovanje. Kot kriterij poudarjajo sposobnost, zaznati pa je nelagodje glede morebitne zakonske ureditve t.i. kvot. Mladi moški na primer izražajo presenečenje in obžalovanje, da je kljub doseženi enakosti sploh še treba uvajati ukrepe za enake možnosti za ženske na vodstvenih položajih, medtem ko starejši moški priznavajo, da imajo zaradi svojih tradicionalnih prepričanj predsodke do žensk na vodilnih mestih. Vseeno pa so moški prepričani, da jih lahko le usposobljenost in sposobnosti tudi dejansko prepričajo, da so ženske primerne za položaje moči, čeprav manjšina moških zatrjuje, da jih glede na osebne izkušnje nič ne bo prepričalo v to, da bi bile ženske lahko boljše voditeljice. Ženske prav tako poudarjajo pomen usposobljenosti in izpostavljajo kot oviro skrb za družino, zaradi česar je ženskam na vodilnih položajih težje.

Preprosto žalostno je – enako, kot pri invalidnih osebah. Preprosto narobe. Ženske niso invalidi. Enakovredne so nam. Žalostno je, da rabimo zakon, ki to omogoča. (moška fokusna skupina 18–29)

Nek moj sorodnik je poročen in njegova žena je lastnica in direktorica podjetja, za katero dela on. Ko govorimo o enakopravnosti in enakih pravicah, vedno podpiramo ženo, vsaj načeloma, ampak ne bi si želel biti v njenih čevljih. Pozabite na enakopravnost – samo pomislite za trenutek, ona je lastnica in direktorica podjetja in on je njen zaposleni. Ne bi bil rad na njegovem mestu. Vidite, to je točka, ko postanem konzervativen, staromoden. (moška fokusna skupina 50+)

Gledano zgodovinsko so bile ženske [v slabšem položaju], niso imele volilne pravice ali pa so se morale držati doma in skrbeti za otroke. Ampak, je res v največjo korist države, da so ženske enakopravne in na vodstvenih položajih, če to lahko uniči družine? (moška fokusna skupina 30–49)

Tu se ne bi skliceval na nikakršne razlike glede na spol. Obstajajo tako dobri ljudje kot barabe, obstajajo dobri šefi, sposobni in nesposobni ljudje, težavni ljudje ... moški in ženske so tu enakopravni. Enakomerno razdeljeni. Le da jih je manj [žensk]. Velikost vzorca je nekoliko manjša, to je vse. (moška fokusna skupina 50+)

Čas za »moral bi« je minil – zdaj imajo enake možnosti. Če dokažejo, da so sposobne, so lahko voditeljice ... (moška fokusna skupina 30–49)

Ko govorimo o vodstvenih položajih, je ženskam težje. Dejstvo, da smo skrbne in odgovorne do svojih družin, nas resno ovira. Rade bi prej odhajale iz službe, še druge obveznosti imamo. Bolj smo osredotočene na družino, lahko zanosimo – vse to so ovire. (ženska fokusna skupina 18–29)

Ženske na vodstvenih položajih »razturavajo« bolj kot moški, ker se morajo kot ženske bolj dokazovati. Manj so usmiljene, manj so pripravljene sklepati kompromise in precej bolj odločene, da se bodo dokazale. Lahko so uspešnejše pri odločanju, ker se nagibajo k posvečanju vprašanjem z različnih vidikov. Pogosto imajo širši spekter znanja in spretnosti. Poleg višje osnovne inteligence imajo navadno tudi višjo socialno in emocionalno inteligenco kot moški. Zato so odločitve, ki jih sprejmejo ženske, pogosto dosti boljše od tistih, ki jih sprejmemo moški. (ženska fokusna skupina 30–49)

Vodstveni/izvršilni položaji vsekakor zahtevajo več popolne predanosti. Ne vem, ali je lahko tu ženska enako uspešna kot moški. (ženska fokusna skupina 50+)

Dandanes poskušajo ta vprašanja urejati na silo, z zakonodajo. A to pogosto vodi do tega, da manj usposobljene ženske izkoristijo ureditev. Na žalost. (ženska fokusna skupina 30–49)

Poglejte, kot ni bilo dobro, da so imeli moški nadvlado, ne bi bilo dobro, da bi jo imele ženske. Mešana družba je najprimernejša in najbolj zdrava. (ženska fokusna skupina 30–49)

Veliko lažje je delati kot ekipa. (ženska fokusna skupina 18–29)

Ne bi mi moglo biti bolj vseeno, ali je moj šef moški ali ženska. Kar se mi zdi pomembno, je, da je šef bolj izkušen in ima več znanja na mojem delovnem področju kot jaz. Pomembno se mi zdi, da se lahko obrnem nanj ali nanjo po pomoč, ko imam težave pri delu, in da me zna usmeriti. Zanimajo me samo profesionalne sposobnosti določenega človeka, ne pa njegov spol. (ženska fokusna skupina 50+)

Ženske na vodstvenih položajih se morajo marsičemu odreči.

Ženske in moški so prepričani, da se morajo ženske na vodilnih položajih (bolj kot moški) odpovedati veliko stvarem v privatnem življenju. Tako meni 86 % žensk (bolj ali manj neodvisno od starosti in izobrazbe) in 77 % moških. V primerjavi s tem jih je manj (62 % žensk in 60 % moških) prepričanih, da se morajo moški na vodstvenih položajih osebno žrtvovati.

Tudi tukaj je razprava v fokusnih skupinah potrdila tradicionalno delitev vlog glede na spol in splošno razširjeno prepričanje, da so ženske odgovorne za družino in družinska opravila, kar predstavlja z vidika žensk potencialno oviro ali dejavnik odvračanja za napredovanje na vodilne položaje.

Zavedam se, da bi, če bi kdaj imela priložnost dobiti takšno službo, morala zanemariti svojo družino, nobenega časa ne bi imela zanjo, in to je razlog, zakaj sploh ne pomislim, da bi imela takšno službo. Družina me potrebuje doma in da bi me na primer v takšnem primeru morali klicati v službo, ni šans. Če se odločiš, da boš imel družino, se moraš res odločiti, da boš imel družino. (ženska fokusna skupina 50+)

Morda pa je težava v tem, da ženske ne izkoristimo kvot, čeprav obstajajo, ker smo nagnjene k temu, da se preveč držimo nazaj. Zakaj? Držimo se nazaj zaradi odgovornosti, ki jo čutimo do svojih družin. Skrbi nas, da bi naše družine trpele. (ženska fokusna skupina 30–49)

Jaz sem povsem zato, da bi bilo več žensk na vodstvenih položajih. A pred tem je treba doma razjasniti stvari in si razdeliti družinske dolžnosti na način, ki tako možu kot ženi omogoča enake možnosti. (ženska fokusna skupina 50+)

Več težav so imele z vzpenjanjem do vrhnjih položajev. Ali to ali pa niso bile pripravljene. Ženska ima v povprečju doma več obveznosti kot moški. (moška fokusna skupina 50+)

Mislim, da imajo prav zdaj morda celo več možnosti, da se povzpnejo do vrhnjih položajev. Če le pokažejo ustrezno zanimanje, jim uspe. (moška fokusna skupina 30–49)

Mislim, da tudi moški mora kaj žrtvovati, če hoče doseči vodstveni položaj. Vse ima svojo ceno. Za ženske bi moralo biti enako. (moška fokusna skupina 30–49)

3. ZAKLJUČEK

Rezultati raziskave so pokazali, da tako ženske kot moški poznajo pojem enakih možnosti žensk in moških. Enake možnosti razumejo kot možnost, da lahko vsak, ne glede na spol, prevzame in uresničuje kakršno koli vlogo glede na njegovo osebno izbiro. Večina si pod tem predstavlja enake pravice, enakopravnost oziroma enake dolžnosti na splošno, v manjšem deležu pa s tem povezujejo konkretna področja, kot sta na primer trg dela in družinsko življenje. Enake možnosti v partnerskem in družinskem okolju ter v poklicnem življenju omenjajo predvsem mlajše in visoko izobražene ženske.

Večina žensk in moških verjame, da enake možnosti žensk in moških že obstajajo, še posebej so v to prepričani moški. V obstoj enakih možnosti in v to, da ukrepanje na tem področju ni potrebno, so najbolj prepričani mladi. Ti tudi najbolj verjamejo, da bodo morebitne ovire premagali sami, torej da bodo sami izboljšali svoj položaj, saj menijo, da je odgovornost za ukrepanje predvsem na vsakem posamezniku ali posameznici. Takšno razmišljanje mladih odraža vpliv družbenega okolja, ki poudarja individualistični pristop in možnost svobodne izbire. Mladi, med njimi zlasti moški, tudi najslabše poznajo nekatere pravice in ukrepe za spodbujanje enakosti spolov, kot so možnost delitve starševskega dopusta, prepoved približevanja nasilneža v primeru nasilja v družini, pravico do brezplačne kontracepcije in svobodno odločanje o rojstvu otrok, preprečevanje diskriminacije pri zaposlovanju in spodbujanje uravnotežene zastopanosti spolov v politiki. Očitno se s temi vprašanji ne ukvarjajo, dokler se sami ne znajdejo v konkretnih življenjskih situacijah in ne naletijo na probleme.

Čeprav ženske in moški poudarjajo, da vprašanja, povezana z enakimi možnostmi, vplivajo na oba spola, se večina strinja, da v vsakdanjem življenju zadevajo predvsem ženske. Posebej ženske so prepričane, da se enake možnosti nanašajo na izboljšanje položaja žensk, ne moških, medtem ko moški izpostavljajo, da pogledi in potrebe moških niso upoštevani v zadostni meri. Ne glede na večinsko mnenje, da imajo danes ženske in moški enake pravice in enake možnosti, pa so predvsem ženske tiste, ki v praksi zaznavajo in tudi občutijo določene neenakosti, ki se nanašajo tako na zasebno kot poklicno življenje. Pri moških pa izražena mnenja v zvezi z enakimi možnostmi spolov odražajo predvsem globoko negotovost glede opredelitve njihove nove vloge in položaja v sodobni družbi.

Večina žensk in moških prisega na enakovredno partnerstvo in od svojih partnerjev oziroma partneric tudi pričakuje povsem enakovredno vključevanje v vse dejavnosti. Enakovredno partnerstvo opredeljuje kot partnerstvo, v katerem si moški in ženska v enaki meri delita naloge in obveznosti, kot sta v prvi vrsti skrb za družinski prihodek in pa skrb za gospodinjstvo in otroke. Vseeno pa še vedno obstajajo naloge in obveznosti, ki jih – sicer manjši – del moških in žensk še vedno pripisuje zgolj enemu ali drugemu spolu. Kot obveznost žensk se tako omenja predvsem izrabo starševskega dopusta, izrabo bolniškega staleža za otroka, skrb za opravljanje gospodinjskih opravil in skrb za kontracepcijo. Pri tem je zanimivo, da več žensk kot moških meni, da je določena naloga domena žensk, pri čemer so predstave o tradicionalni povezanosti žensk z gospodinjskimi in skrbstvenimi nalogami bolj izrazite kot predstave o tradicionalni povezanosti moških z nalogami, kot je zagotavljanje družinskega dohodka. Ne glede na to pa tako ženske kot moški drug pri drugem najbolj cenijo lastnosti, povezane z medosebnimi odnosi in družino, pri čemer sta na visokem mestu ljubeča skrb za otroke in družino in posvečanje pozornosti ravnovesju med delom in življenjem. Ženske pri moškemu cenijo lastnosti, kot so biti razumevajoč, pozoren, pripravljen delati vsa opravila pri hiši, a hkrati želijo, da ne bi »izgubil svoje moškosti".

Kljub idealu enakovrednega partnerstva, ki ga gojita oba spola, razprava o dejanski porazdelitvi_gospodinjskih opravil pokaže, da je to področje večinoma domena žensk, prav tako skrb za otroke oziroma iskanje začasnih rešitev z namenom boljšega usklajevanja dela in družine, na primer v obliki dela s krajšim delovnim časom. Ženske imajo posledično tudi manj prostega časa oziroma časa zase.

Na splošno mlajše ženske in moški bolj kot starejši verjamejo v možnost uspešnega usklajevanja poklicnega in družinskega življenja ter pogosteje kot samoumevno pričakujejo enakovredno sodelovanje obeh spolov. Šele ko se znajdejo v konkretni življenjski situaciji, ki od njih zahteva usklajevanje, prevlada streznitev, ki je posledica dejanskih stisk in težav, povezanih z usklajevanjem poklicnega in družinskega življenja v praksi. V nasprotju z mladimi pa zlasti v najstarejši generaciji menijo, da je pritisk delovnega okolja danes večji kot je bil v preteklosti, zato je tudi usklajevanje poklicnega in družinskega življenja težje, kot je bilo nekoč. Ocenjujejo, da starševstvo lahko vodi v neenake možnosti zlasti za ženske in da so zaradi tega večinoma ženske tiste, ki nosijo posledice na trgu dela.

Oba spola razumeta delo ali poklicno življenje kot ključni del življenja, ki je pomemben za samospoštovanje in psihično ravnovesje. Idealni model je za večino ljudi družinska oziroma partnerska skupnost, v kateri sta oba zaposlena, zaslužita približno enako in si enakovredno delita družinske in druge obveznosti. Opustitev poklicnega življenja veliki večini žensk sploh ne predstavlja alternative, poleg tega večina partnerjev tega od njih niti ne pričakuje. Tudi življenje v družini, v kateri oba delata, a moški zasluži več, ženska pa se bolj posveča gospodinjstvu in otrokom, ne predstavlja ideala, še manj samsko življenje ali partnerstvo, v katerem oba dajeta prednost karieri pred vsem ostalim. Zaposlitev obeh partnerjev je za ženske in moške samoumevna in večina, ne glede na spol, je prepričana, da je polna zaposlenost obeh partnerjev za partnersko zvezo koristna, prispevati k družinskim prihodkom pa je v enaki meri dolžnost žensk in moških. Skratka, ženskam je finančna neodvisnost vir zadovoljstva, samouresničevanja in samoizpolnitve, predvsem mlajšim ženskam pa pomeni osebno rast in močno motivacijo v življenju. Moški tega ne postavljajo pod vprašaj.

Vseeno pa ženske in moški priznavajo, da v praksi ni tako lahko slediti idealnemu modelu družinskega življenja oziroma partnerstva. Tako oboji izpostavljajo problem odločitve za otroke, če je žensko strah izgubiti službo oziroma če nima stalne oziroma stabilne zaposlitve in prihodkov. Ne le ženske, tudi moški izpostavljajo konkretne slabe izkušnje žensk na delovnem mestu, ki so jih opazili v svojih lastnih delovnih okoljih, ter izražajo solidarnost z njimi. Oboji tudi opažajo, da delodajalci niso naklonjeni tistim očetom, ki bi želeli prevzemati več starševskih obveznosti.

V zvezi z delitvijo vlog in družinskih obveznosti med obema spoloma v slovenskih družinah oziroma partnerstvih obstaja velik razkorak med načelnimi stališči in pričakovanji ter prakso, ki je še vedno precej tradicionalna. Medtem ko na načelni in splošni ravni v stališčih med ženskimi in moškimi ni velikih razlik, oboji si namreč želijo enakovrednega partnerstva, pa se v resničnem življenju pokaže drugačna podoba. Pokaže se namreč, da v praksi ni enakih možnosti in da je skrb za usklajevanje poklicnega in družinskega življenja predvsem na plečih žensk, ki še vedno prevzemajo glavno skrb za gospodinjstvo in otroke. Obenem igrajo veliko vlogo življenjske izkušnje: dokler žensk in moških neka situacija ali ukrep osebno ne zadevata, se z njima ne ukvarjajo oziroma jih ne zanima. To velja še posebej za mlade.

Na splošno lahko ugotovimo, da ni opaziti večje pripravljenosti moških po razbremenitvi njihovih partneric s prevzemanjem večjega dela starševskih in gospodinjskih obveznosti, čeprav se vsi zavedajo, da se po rojstvu otroka življenje spremeni tudi moškim in ne le ženskam. Zato je po rojstvu otroka zaznati celo vrnitev tradicionalnih vzorcev, saj mlade ženske prevzamejo večino obveznosti. Nekateri mladi moški pa raje razmišljajo o odlogu starševstva kot o »žrtvovanju« kariere.

Podoben razkorak glede pričakovanj in dejanskega položaja v praksi se pokaže tudi glede možnosti žensk in moških za doseganje vodilnih položajev v družbi. Večina žensk in moških meni, da sta načeloma oba spola enako primerna za vodstvene položaje in da bi morale obstajati ena-

ke možnosti za napredovanje glede na sposobnosti. Kvotam sicer večina ni naklonjena, vseeno pa opaža razlike v praksi. Ženske se zavedajo, pa tudi moški temu pritrjujejo, da napredovanje na vodilne položaje še vedno večinoma moška domena, in da se morajo ženske za doseganje vodilnih položajev bolj žrtvovati. Ženske izpostavljajo kot oviro in močen dejavnik odvračanja za prevzemanje vodilnih položajev skrb za družino in družinska opravila.

Čeprav lahko na splošno trdimo, da so mlajše generacije (tako moški kot ženske) prizadevajo ubežati tradicionalnemu razumevanju vlog spolov, ki skrb za gospodinjstvo in otroke pripisuje zgolj ženskam, pa je zanimivo, da večina še vedno idealno žensko dojema kot vsestransko žensko, ki enakovredno obvladuje gospodinjstvo, otroke in plačano delo, ki torej tradicionalna pričakovanja in lastnosti (dobra mati in gospodinja), usklajuje z uspehom, neodvisnostjo, izobrazbo in samozavestjo; tradicionalne lastnosti so le nekoliko manj izrazite kot pri starejši generaciji žensk. Če ženske stremijo k idealu vsestranske ženske, ki uspešno združuje delo in skrbstvene ter gospodinjske naloge, pa tudi od idealnega moškega pričakujejo uspešnost pri delu in hkrati tudi določeno družinsko naravnanost, torej določeno mero sodelovanja pri skrbi za družino. Po drugi strani pa so moški glede svoje vloge v družini, partnerstvu in v družbi v večji zadregi. Opazno je, da čutijo močno tesnobo zaradi izginjanja tradicionalnih moških vzornikov v družbi, zato velikokrat gojijo ideala moškega s poudarjenimi tradicionalnimi lastnostmi.

Na koncu velja izpostaviti, da je v stališčih in samorazumevanju vlog spolov vendarle moč prepoznati nekatere pozitivne premike v smeri enakih možnosti. Velik delež žensk si želi več sodelovanja in podpore moških pri tradicionalno ženskih opravilih ob jasnem zavedanju, da je dejanske enake možnosti mogoče doseči le v primeru, da bi se moški bolj dejavno vključevali v gospodinjska opravila in vzgojo otrok. To se ujema z ugotovitvijo, da so precejšnemu številu žensk pri moških všeč netradicionalne lastnosti, kot na primer empatija in pripravljenost skrbi za družino v širšem smislu, nikakor pa ne moški v ozki vlogi tistih, ki skrbijo le za prihodke, pri družinskih opravilih pa ne sodelujejo. Prav tako je opaziti, da je mlajša generacija v primerjavi s starejšimi bolj naklonjena enakovredni delitvi dela v družini in partnerstvu in da v manjši meri prisega na tradicionalne odnose in lastnosti. Problem je le v tem, da mladih enake možnosti žensk in moških, dokler ne naletijo na konkretne probleme in težave pri usklajevanju poklicnega in družinskega življenja, sploh ne zanimajo.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO, SOCIALNE ZADEVE IN ENAKE MOŽNOSTI

norway grants

uravnotežimo odnose moči med spoloma